

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI

PEDAGOGICKÁ FAKULA

Ústav pedagogiky a sociálních studií

Bakalářská práce

Jiří Šimčík

Historie církevních gymnázií v Kroměříži

Olomouc 2016

vedoucí práce: PhDr. Jitka Plischke, Ph.D.

PROHLÁŠENÍ

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracoval samostatně a že jsem použil jen uvedených zdrojů a literatury.

V Olomouci dne 20. června 2016

.....

Jiří Šimčík

PODĚKOVÁNÍ

Chtěl bych poděkovat vedoucí bakalářské práce paní PhDr. Jitce Plischke, Ph.D., za množství cenných rad a její skvělé vedení při psaní této práce. Také bych rád poděkoval pracovníkům Státního okresního archivu Kroměříž a Knihovny kroměřížska za pomoc při hledání potřebných pramenů.

V neposlední řadě moje velké díky patří mé rodině, která mě vždy podporovala a umožnila mi studium.

OBSAH

Úvod	5
1 Kroměříž	7
1.1 Dějiny města	7
1.2 Arcibiskupský zámek v Kroměříži	11
1.3 Kroměřížské zahrady	13
1.4 Školství v Kroměříži od založení města	14
2 Piaristické gymnázium	16
2.1 Počátky řádu piaristů	16
2.2 Počátky řádu piaristů na Moravě	17
2.3 Piaristické vzdělávání	18
2.4 Vznik a vývoj piaristického gymnázia v Kroměříži	21
3 Arcibiskupské gymnázium	27
3.1 Podpora žáků.....	28
3.2 Chlapecký seminář 1854-1910	29
3.3 Arcibiskupské gymnázium s právem veřejnosti	33
4 Význam gymnázií v Kroměříži a jejich změny v čase	42
4.1 Piaristické gymnázium.....	42
4.2 Arcibiskupské gymnázium	44
Závěr	46
Použité zdroje a literatura	48
Seznam příloh	52

Úvod

Pro svou bakalářskou práci jsem si vybral téma „Historie církevních gymnázií v Kroměříži“. Téma je mi velice blízké, historie mě vždy zajímala, v Kroměříži jsem se narodil a k městu mám až patriotický vztah, s pedagogikou jako mým studijním oborem i zájmem o vedení mládeže ve volném čase, jsem se rozhodl psát historickou práci s pedagogickým zaměřením.

Kroměříž je známa jako „hanácké Athény“, městu se tak přezdívá díky množství škol, které v ní sídlily a sídlí. Odedávna je spjato s biskupským a později arcibiskupským stolcem v Olomouci a není divu, že ráz tohoto moravského města byl v dějinách udáván právě spojením církve a školství. Můj zájem také směřoval k pochopení zákonitostí studia v prostředí církevního školství na gymnaziální úrovni, ve specifickém prostředí Kroměříže a jeho proměnám v čase.

Cílem bakalářské práce je popsat specifika církevních gymnázií v jedinečném prostředí města Kroměříže. K naplnění tohoto cíle je třeba analyzovat dostupné materiály a z nich objasnit zákonitosti církevního vzdělání v průběhu fungování škol – piaristického gymnázia a arcibiskupského gymnázia. Dalším cílem bylo vybrat historické události, popsat je a interpretovat jejich dopad na působení škol a zhodnotit plnění poslání, které školy od svého založení nesly.

Obsahem první části bakalářské práce je popis historického vývoje města Kroměříže od jeho založení po druhou světovou válku. Zaměřuji se především na dějiny spojené s budováním města olomouckými biskupy a arcibiskupy a další významné dějinné události, které ovlivnily vývoj města. V kapitole věnované městu jsem nemohl opomenout náhled na historii podzámecké zahrady, květné zahrady a především zámku, který je dominantou města.

V další části své práce objasňuji vznik řádu piaristů, jeho příchod na Moravu, zvláštnosti řádu a typické znaky jeho činnosti. Stěžejním bodem této kapitoly je definování role piaristického vzdělávání a popsání vývoje piaristického gymnázia.

V následné části mé bakalářské práce analyzuji zakládací listinu Arcibiskupského gymnázia, dále se věnuji přeměnám školy v závislosti na kulturní, společenské a především politické situaci ve státě.

V závěrečné části bakalářské práce srovnávám, zda školy skutečně plnily poslání, s jakým byly zakládány, či se v průběhu času odklonily od myšlenek zakladatelů. Také kriticky nahlížím na schopnost adaptace gymnázií na historicky významnou společenskou, kulturní či politickou změnu.

K vypracování bakalářské práce a k dosažení stanovených cílů bylo zapotřebí shromáždit velké množství informací z archiválií uložených v okresním archivu v Kroměříži a sekundární literatury vztahující se k tématu. Z archiválií, které jsem měl k dispozici, se jednalo o množství výročních zpráv arcibiskupského gymnázia, ve kterých byla vedena i kronika školy. Původní zakládací listina arcibiskupského gymnázia v depozitáři archivu nebyla, ke studiu jsem použil její přesný přepis, který byl v jedné z výročních zpráv. Co se týče archiválií vztahující se k piaristickému gymnáziu, měl jsem k dispozici zakládací listinu z roku 1687, ale nebyla ve stavu, ve kterém bych s ní mohl pracovat. Byla psaná kurentem latinsky a neexistoval k ní přesný přepis, proto jsem musel využít českého přepisu. Práci jsem tedy zpracovával na základě dostupných archiválií a sekundární literatury vztahující se k tématu, abych mohl postihnout celé období vývoje škol.

Ke zpracování bakalářské práce jsem použil metodu bádání v archiváliích ve státním okresním archivu Kroměříž, rešerši dostupných materiálů a hodnocení.

Přínos bakalářské práce spatřuji v možnosti nahlédnout na zákonitosti a specifika církevního vzdělávání – jak řádového, tak světského a především ve zhodnocení plnění jejich poslání, s jakým byly tyto ústavy zakládány.

1 Kroměříž

1.1 Dějiny města

První historicky doložená zmínka o Kroměříži je z roku 1110, kdy Kroměříž koupil za 300 hřiven biskup Jan II. od Olomouckého knížete Oty Černého. Tímto se Kroměříž připojila k majetku Olomouckého biskupství. Po smrti Jana II., v roce 1126, se stal biskupem Jak Zdík. Už v této době bylo Kroměřížské panství poměrně rozlehlé, patřilo k němu množství osad. Podle Zdíkovy listiny z roku 1131 to byly obce: Lobodice, Vážany, Těšice, Zámrsky, Milotice, Němetice u Hranic, Újezdec na Přerovsku, Dluhonice na Přerovsku, Nenakonice u Dubu, Němčice u Kostelce na Holešovsku.

V roce 1246 se olomouckým biskupem stal Bruno ze Schauenburku. Je to významná postava dějin pro Moravu ale i pro Kroměříž. Za dobu jeho úřadu byla zřízena kapitula Sv. Mořice, Kroměříž získala statut městečka. V tomto období rostla Kroměříž i hospodářsky, nechal založit rozlehlé vinohrady a dbal o udržování cest¹, které napomáhaly obchodnímu růstu. Také nechal vybudovat hradby okolo města, tímto městu jasně vymezil hranice. Bruno zemřel 17. února 1281 v Olomouci, ale své ostatky nechal uložit v Kroměříži, v kostele sv. Mořice. V tomto období se Kroměříž stala letním sídlem Olomouckých biskupů. (Peřinka, 1913)

Další významné období pro Kroměříž je doba kolem roku 1290, kdy osada byla povýšena na město a bylo mu uděleno právo městské, jaké mělo Brno. Toto právo obsahovalo právo na pořádání trhu – výročního, který každoročně trval 12 dní, a dva trhy, které se pořádaly každý týden ve středu a sobotu. Také zde byl ustanoven soud, kterému podléhalo 14 okolních osad, ale byl podřízen soudu v Brně.

K odtržení Kroměříže od biskupství olomouckého došlo během husitských válek, kdy bylo město dobyto přívržencem husitů, Smilem z Moravanu. Kroměříž se proto stala centrem husitství pro své okolí. Po válce král Zikmund dal město do zástavy právě pánům z Moravan. Město bylo v zástavě a měnilo majitele až do roku 1500, kdy jej po nástupu do funkce vykoupil biskup Stanislav I. Thurzo. Tímto se město po téměř 70 letech vrátilo pod správu

---

¹ Mluvíme o cestě, která vedla od Kroměříže podél Hané a Moravy ke Kojetínu a dále k Vyškovu a Brnu. Můžeme usuzovat, že zde byla stará stezka už z dob Říma, jelikož se v okolí cesty nacházeli Římské mince.

Olomouckého biskupství. V roce 1512 započala výstavba zámku, který se stal dominantou Kroměříže.

V době úřadu biskupa Františka kardinála z Dietrichštejna Kroměříž rostla. Pozval do města řád františkánů, kterým dal postavit klášter, nechal opravit mnoho budov² a také se u Rudolfa II. domohl práva na ražení mincí. Toto právo mělo biskupství Olomoucké již dávno, ale bylo zapomenuto, listinou z roku 1608 však toto právo opět nabyt. Tím dal založit biskupskou mincovnu v Kroměříži. Upravil také právní postavení židů, výsadní listinou z roku 1606 jim zaručil mnohá práva.³ Město vzkvétalo také díky množství řemeslných cechů, které ve městě sídlily.⁴ (Peřinka, 1913)

Těžké časy na Kroměříž přišly s třicetiletou válkou, kdy byla vydrancována švédskými vojsky generála Torstensonova. Linhart Torstenson se narodil 17. srpna 1603 ve Forsteně, ležící na západě země. Vojenských zkušeností nabyt pod velením krále Gustava při tažení v Prusku. Při tažení v Německu byl jako kapitán zajat a držen v nepříznivých podmínkách bavorského vězení, kde se u něj poprvé projevila dna. Generálem byl jmenován v roce 1641. Zemřel ve věku 48 let 7. dubna 1651 ve Stockholmu. Při jeho tažení nemilosrdně plenil a výjimkou nebyla ani Kroměříž, po vydrancování švédskými vojsky v roce 1643 zde vznikl požár, který zachvátil celé město i s přilehlými osadami⁵, z 244 obytných domů zbylo jen 69 a i ty byly značně poškozeny. Po skončení třicetileté války byla Kroměříž zpusťována a ještě mnoho let po vestfálském míru se čekalo na obrat k lepšímu.

Kroměříži se začalo dařit s příchodem biskupa Karla hraběte z Lichtenštejna a Kastelkorna v roce 1664 - 1695. Vypráví se, že při pohledu na zničenou Kroměříž, která byla poničena ještě následnými požáry v letech poválečných, se zařekl, že ji opět vybuduje a vrátí jí krásu, které si rezidenční sídlo Olomouckých biskupů zaslouhuje. Po třicetileté válce utrpěla celá Morava, ani u biskupských statků tomu nebylo jinak, proto nově zvolený biskup započal s opravami téměř okamžitě na celém svém panství, ale oprava Kroměříže, byla pro

---

² Na jeho náklady byl opraven kroměřížský mlýn, proboštské domy, nechal opravit i kanovnické domy na Velkém náměstí, Moravskou bránu, Vodní bránu a podílel se i na opravě radnice. Skutečnost, že se na opravách podílel, dokazují i kamenné desky na budovách.

³ Zaručil samosprávu židovské obce, potvrdil židovskou školu, židovský špitál, také stanovil řád pro soudnictví ve sporech s křesťany a také upravil podmínky jejich obchodování.

⁴ Bednářský, řeznický kovářský, zámečnický, tkadlecký, soukenický, krejčovský, Ševečky, kožešnický, koželužsko-jirchářský hrnčířský, provaznický, mydlářský, kamenický s připojenými zedníky, pekařský a barvířský.

⁵ Nehořelo jen samo město, ale osady okolo – Novosady, Oskol, Štěchovice, Miňůvky, Popovice, Kotojedy, Bílany, Skaštice, Vážany, Drahlov, Lutopecny, Měřůtky, Bojanovice, Postoupky, Stará Ves a Němčice.

biskupskou pokladnici nejnákladnější. Velice se zajímal i o kulturní rozvoj města, dal vybudovat základy Květné zahrady, nechal zbudovat zámeckou obrazárnu a knihovnu, vystavěl piaristickou kolej, založil piaristické gymnázium, ke kterému připadl i chlapecký sbor. Rozkvět města ovšem zbrzdila morová epidemie, která byla na Moravu zavlečena z Vídně v roce 1679, po této nešťastné události, byl na Velkém náměstí postaven morový sloup se sochou panny Marie, který byl postaven jako poděkování za skončení epidemie. (Peřinka, 1947) Během episkopátu Karlova následovníka biskupa Wolfganga Hannibala ze Schrattenbachu, byla stavba zámku dokončena. Rozvoj města přerušila morová rána, která zdecimovala Kroměřížské obyvatelstvo, město bylo uzavřeno mezi léty 1715 – 1716.

Jak píše Peřinka, doba po moru byla „*léta bídy a sporů*“⁶ (Peřinka, 1948, s. 232). Kroměříž velice utrpěla hospodářsky, jelikož bylo město uzavřeno od 24. srpna 1715 do 20. ledna 1716 a nebylo možno konat trhy, jak v Kroměříži, tak po celé Moravě. Těžké období pokračovalo a Kroměříž se přitížilo ještě více s příchodem Prusů do města, pruské vojsko dlelo v městě od začátku února do dubna, něco málo přes 2 měsíce. Občané města museli vojsko velice nákladně vydržovat a při odchodu město nelítostně vydrancovali, co mohli, to pobrali a co ne, zničili. (Peřinka, 1948)

Rok 1777 byl pro olomoucké biskupství zlomový, dekretem císařovny Marie Terezie bylo biskupství povýšeno na arcibiskupství. Po Napoleonově vítězství v bitvě u Slavkova byla Kroměříž okupována francouzskými vojáky, ale bojům se vyhla. Začátkem 19. století byla založena ve městě manufaktura na sukno a roky 1832 – 1853 byly ve znamení stavebních úprav zámku, rozšiřování podzámecké zahrady a dalšího budování ve městě.⁷ (Podpora využití památek UNESCO v Kroměříži a Ružomberku – informační systém [online], 2016)

Klidné vody Kroměříže rozvířil rok 1848, kdy město bylo hostitelem Ústavodárného říšského sněmu Habsburské Monarchie. Sněm byl nucen opustit Vídeň kvůli sílící revoluci, která zanedlouho zachvátila celou monarchii. Kroměříž od 23. listopadu 1848 do 7. března 1849 stává hlavním městem monarchie, neboť se zde sjeli představitelé všech zemí, aby vyjednali novou ústavu. Císařský dvůr se přestěhoval do Olomouce.

---

⁶ Spory s kardinálem Schrattenbachem o předměstské šenky, spor s Oskolskými o jezera, se židy o pálení kořalky, s Oskolskými o pastvy, s Bařickými o ovčín a zpronevěry v obecní pokladně.

⁷ Maxův pramen a Maxův, jež založil dvůr založené Maxmiliánem Josefem Sommerau Beeckem.

František Palacký navrhl, aby se sněm přestěhoval do Kroměříže, Kroměříž na rozdíl od Olomouce a Brna skýtal klid potřebný k projednání ústavy a také zde byly vhodné prostory a Palacký znal město dobře, z dob, kdy pracoval v arcibiskupském archivu. Na sněm se sjelo na tři sta šedesát poslanců, mezi kterými převažovali poslanci slovanských národů. Mezi nejvýraznější české buditele, kteří se sněmu účastnili, bych vedle Františka Palackého uvedl také Karla Havlíčka Borovského, Josefa Kajetána Tyla, Jana Svatopluka Presla, Josefa Máneše a v neposlední řadě Františka Ladislava Riegra, autora výroku, který se stal základním článkem kroměřížské ústavy a to „*Veškerá moc ve státě vychází z lidu*“, který pronesl při své řeči 10. ledna 1849.⁸ (Spáčil, 1948, s. 25) I přes snahu mnoha schopných řečníků a poslanců, kroměřížská ústava nebyla přijata a sněm byl 7. března císařskými vojáky rozehnan a posléze přijata ústava, kterou ke schválení vnutila šlechta a panovník, oktrojovaná březnová ústava.

V Kroměříži vznikají v druhé polovině 19. století spolky jako Moravan nebo Sokol a díky školám, které mají renomé po celé Moravě, získává Kroměříž přídomek Hanácké Atény. (Spáčil, 1948) V roce 1887 se poprvé v historii města stává starostou čech – Vojtěch Kulp.

V první světové válce Kroměříž plnila úkol sanitárního města, pečovalo se zde o raněné, město podporovalo zásobování fronty a také se zde cvičily nové jednotky. Po válce zde bylo umístěno několik vojenských jednotek, a proto se započalo s budováním kasárenských komplexů. Během druhé světové války město velmi utrpělo, během odsunu židů téměř zanikla židovská komunita ve městě a byla zbořena synagoga. (Historie a současnost města. [online], 2016)

---

⁸ Celý text Riegrovy řeči: „Moci státní povstaly z vůle lidu, ony jsou jen k jeho prospěchu, ony trvají jedině skrze lid. Všechny teorie, které bojovaly proti pravdě této, nebyly s to, aby ji odrozumovaly. Pánové, pravda tato stojí tak skvěle na obloze rozumu, tak světle a třpytivě, jako slunce, a osvědčení ministerské nezahálí tak lehce slunce tohoto, jako se měsíc na staré kulice zalepiti může kusem papíru. S pravdou touto se vede tak jako s onou starou pravdou, že se země točí kolem slunce. I pravda tato byla upírána od patrných vrchností duchovních i světských, Galilei byl pro ni prohlášen za blázná, vržen do vězení ba musel pravdu tuto odpřisáhnout. Přijmeme – li oni zásadu do konstituce, budou ji moci z ní vythnouti, my ale řekneme s Galileim: E pu si move!

Pánové, pravda tato není žádná školská teorie; pravda tato je plná významů a následků pro život praktický. Často zde byla sice tupena od knížat, nohama tlapali knížata práva národův. Odvolávajíce se na své legitimní dědiční právo, osobovali si panovati svévolně nad národy, vyzývali národy, aby jim dokázali pravdu tuto.

Pánové! Když se celý národ jednomyslně zdvihne v celé velebnosti hněvu svého, který smrtelník smí pak vystoupiti a říci: Já jsem narozený pán, tys narozen k poslušenství! Hněv národů jest vichřice mocná, od dechu jejího kácejí se trůny, koruny padají s hlav pomazaných, a jako ohromná bouře prastarý dub, tak uchvátí hněv lidu prastarý kmen panovnický, vytrhne jej ze života a zavane do širé dálky jako lehký vrbí proutek! A od toho dne proutek tento nazývá se pretendentem! Pánové, kdož by při úkazech tak neodolatelně přesvědčujících chtěl ještě dokazovati, že moc nepochází z lidu?“

1.2 Arcibiskupský zámek v Kroměříži

Olomoučtí biskupové a arcibiskupové o město jevíli vždy velký zájem, starali se o něj a pečovali o jeho rozvoj po staletí. Město dobře znali, dlouhou dobu sloužil právě zámek v Kroměříži jako rezidenční sídlo biskupů z Olomouce, a není tedy divu, že pro založení škol se rozhodli právě zde. V této kapitole se věnuji historii zámku, který byl významný pro dějiny města ale i jeho školství.

O tom, zda před výstavbou zámku Stanislavem Thurzem stál v Kroměříži hrad, se dodnes spekuluje, některé zdroje uvádí, že v místě zámku stál gotický hrad, vystavěný biskupem Brunem ze Schaunburku. (Arcibiskupský zámek a zahrady v Kroměříži – oficiální web stránky [online], 2016) Za pozůstatek gotického hradu byla považována hranolová věž, ale její výstavba se dá spojit až se změnami, které prováděl Thurzo v 16. století. Teorie o ranně gotické věži byla podpořena použitím stavební techniky, typické pro gotické hrady⁹. Této teorii také posloužilo zaměnění větracích okének, která původně ústila do zámeckého příkopu, s gotickými střílnami, pro které bylo typické úzké provedení. Mnohem pravděpodobněji se jeví teorie, že v Kroměříži stála stavba palácového typu, která sloužila jako biskupské sídlo. (Štětina, 2009)

K přestavbě nebo nové výstavbě sídla biskupů došlo za episkopátu Stanislava Thurza, ten začal výstavbu renesančního zámku. Podle pozůstatků starší zástavby usuzujeme, že předchozí stavení mělo dvě křídla, severovýchodní a jihovýchodní. K nim při přestavbě přibyla další dvě a zámecká věž. Thurzo také započal s výstavbou bastionového opevnění Kroměříže. S úpravami pokračovali i další biskupové, hlavně pak biskup Stanislav Pavlovský, který dbal o zámecký interiér a nadále zámek zkrášloval a také budoval nové pokoje, o rozsahu jeho oprav může svědčit i snaha o uvolnění jeho poddaných z robotních prací. (Jakubec, 2009)

Jak pro Kroměříž, tak i pro zámek, znamenala třicetiletá válka zkázu, po požáru v roce 1643 se město nacházelo v ruinách a opravy po požáru byly až do zvolení biskupa Karla z Lichtenštejna a Kastelkorna spíše provizorní. Při zvolení mu byla uložena obnova zámku „...nejen jako rezidenčního sídla, ale také jako správního a administrativního centra

---

⁹ Bosáž, technika, kdy kameny vystupují ze zdi do prostoru, je to způsobené tím, že opracovaná může být jen jedna strana kamenu, tím se práce při stavbě zrychlila. Např. hrad Zvíkov...

biskupských majetků, ústředí lenního zřízení a výkonu administrativního centra biskupských majetků.“ (Togner, 2009, s. 35). Karel se jal opravit celé město a zámek, architektem pro nové biskupské rezidence byl zvolen Filibert Luches. Luches byl dobře obeznámen s tím, v jakém stavu se nacházela Kroměříž, nebyl v ní totiž poprvé. Luches dobře znal celé povodí Moravy, pracoval na projektu, kdy měl propojit řeku s Dunajem v rámci plánu spojení Baltu s Černým mořem, také byl ve službách hraběte z Rottalu, pro něj projektoval přestavbu zámku v nedalekém Holešově, také se podílel na přestavbě zámku v Kvasicích a pracoval i pro knížete Gundackera z Lichtensteinu, pro kterého pracoval v Uherském Ostrohu. Všechny jeho účasti na opravách Moravy jen dokazují jeho znalost regionu.

Jeho představa nového zámku vycházela z pozdně renesanční koncepce paláce ve tvrzí. *„Fortifikační charakter celku zůstával zachován zvláště v parteru s podnoží pásové bosáže, vymezeném vodním příkopem po celém obvodu a doplněné mohutnými bastionovými nárožími“.* (Togner, 2009, s. 36)

Ovšem v květnu roku 1666 Luches náhle zemřel. Během půl roku, kdy pracoval pro biskupa, dokázal vytvořit koncepci nového zámku, která se po něm zachovala v základním rozkreslení a projektové dokumentaci. V práci pokračoval mladý architekt, spolupracovník a Luchesův přítel, Giovanni Petro Tencalla, ten se držel původní ideje přestavby zámku a dále ji rozvíjel. Spolupracoval s biskupem, který se aktivně podílel na stavbě zámku, sledoval pozorně plánovou dokumentaci i postup stavby a mnohdy zasahoval do architektonických prací drobnými, ale někdy i výraznými připomínkami, kterým architekt vyhověl. Tyto připomínky rozhodně nebyly nemístné, ale velice kvalifikované. Jako důkaz o biskupově zaujetí architekturou, může sloužit jeho knihovna, kde až pětinu svazků tvořily právě spisy o teorii a praxi soudobé architektury, umělecké spisy, spisy o geometrii a rozhodně mu nechyběla ani celková představa zamýšleného výsledku, kterého chtěl dosáhnout. Vše výše jmenované mu poskytlo půdu pro vedení kvalifikovaného dialogu s architektem. Dokončení stavby se ale nedožil, zemřel po prochlazení, kdy kontroloval pokračování stavby v roce 1695. Zámek byl dokončen v roce 1698, kdy začaly interiérové úpravy. Na nich se účastnili malíři Carpofo a Giovanni Gioancomo Tencallové spolu s Paolem Paganim a Filippem Abbatim, kteří na Moravu přinesli nové krásy barokního umění. A nemalou roli na rozvoji umění a zkrášlení stavby sehrál sochař Baldassare Fontana. Úplné interiérové úpravy barokního zámku byly dokončeny za episkopátu Wolfganga Hannibala ze Schrattenbachu. (Togner, 2009)

Pohromu pro zámek znamenal požár z 16. března 1752, kdy byla zničena střecha a značně poškozen interiér, naštěstí knihovna byla zachráněna, díky obětavosti piaristů. Následně zahájené opravy byly dokončeny za episkopátu biskupa Maxmiliána z Hamiltonu (1761 – 1776). Další významné úpravy proběhly mezi léty 1832 – 1836, kdy byl příkop kolem zámku zasypán a okolí zámku vyrovnáno, došlo k odstranění mostu a vznikla plocha dnešního sněmovního náměstí. Tímto by odstraněny poslední zbytky pevnostního opevnění zámku. V roce 1848 se do zámku přesunul ústavodárný Říšský sněm Habsburské monarchie, který uprchl z Vídně. Tato událost se na zámku podepsala tím, že Velká jídelna byla přejmenována na Sněmovní sál. Během let následujících docházelo spíše k menším interiérovým úpravám v zámku. (Togner, 2009)

1.3 Kroměřížské zahrady

Za episkopátu biskupa Thurza byl vystavěn renesanční zámek, dá se tedy předpokládat, že při zámku byla založena i zahrada, i když o této skutečnosti nemáme archivní zprávy. Předpoklad je založen na renesančním charakteru stavby. V renesanci bylo běžnou praxí, že při podobných stavbách jako byl zámek, se nacházely zahrady, ranně renesanční zahrady byly typické pro spojení krásy a užitečnosti, tedy že se vedle sebe pěstovala zelenina, léčivé byliny a okrasné květiny. Kroměřížský zámek byl fortifikován, zahrady se tedy nacházely mimo síť opevnění směrem k řece Moravě.

První doložené zmínky o kroměřížské zahradě máme prostřednictvím korespondence (1566) mezi Olomouckým biskupem Vilémem Prusinovským z Víckova a Wolfgangem z Liechtensteina do Mikulova. Tato korespondence je zajímavá i proto, že je to nejstarší doklad o existenci okrasné zahrady v Lednici. Charakter podzámecké zahrady byl pro svou dobu typický, pěstovalo se v ní mnoho druhů ovoce a zeleniny, poskytovala také prostor pro odpočinek a relaxaci. Příkop umožňoval chování zvířete v prostorách zahrady. Areál byl silně poškozen během třicetileté války a poté až do roku 1664 zahrada sloužila pouze k hospodářským účelům. (Křesadlová a Zatloukal, 2009) Po roce 1664 se povznesla celá Kroměříž a v zahradě tomu nebylo jinak, zahrada pod taktovkou architekta Giovanniho Pietra Tencally dostala barokní ráz a stala se opět okrasou zámeckého areálu. V Kroměříži přibyla nová zahrada – Kroměřížský Libosad. Biskup Karel, obnovitel Kroměříže, chtěl vybudovat

novou reprezentativní zahradu. Místo vybral západně od městských bran v předměstské části Štěchovice. Není překvapení, že biskup měl jasnou představu o vzezření nové zahrady, jeho představy vycházely ze znalosti evropských zahrad, především se inspiroval zahradami z Itálie, kde součást výzdoby tvořily sbírky antických soch/skulptur. Půdorysně se však rozvržení zahrady přiblížilo specifickému zaalpskému typu, charakteristické pro ně byla uzavřenost a jasně daná ohraničenost. (Křesadlová et. al., 2009)

1.4 Školství v Kroměříži od založení města

Školství má v Kroměříži dlouholetou tradici, biskupové a arcibiskupové zvelebovali toto město už od středověku. Vedle stavebních úprav a rozvoje hospodářství představení diecéze velice dbali o kulturní rozvoj obyvatelstva a jeho vzdělanost. Přídomek hanácké Athény si město jistě zaslouží, o množství škol, které byly v Kroměříži, se můžeme přesvědčit jejich výčtem v následující části podkapitoly.

1267 latinská škola při dómu svatého Mořice; 1432 z ní latinská škola husitská při kostele Panny Marie; 1500 z této zase latinská škola katolická při kostele Panny Marie, 1636 jezuitská vyšší škola latinská, trvala jen sedm let; 1687 trojtřídní hlavní škola u piaristů při kostele svatého Jana Křtitele; šestitřídní latinská vyšší u piaristů; dvojtřídní škola reálná u piaristů; 1789 jednotřídní škola „moravská“ na předměstí; 1823 německo – česká škola dívčí a chlapecká ze školy latinské při kostele Panny Marie; 1851 německé vyšší gymnasium z vyšší latinské u piaristů; 1855 německo – české arcibiskupské gymnasium a seminář, 1867 německá hudební škola Concordia; 1896 německá vyšší reálka z reálné školy u piaristů, 1875 česká rolnická škola zimní, později jednoroční a dvouroční; 1877 první česká mateřská škola v Kroměříži u Milosrdných sester; 1882 české vyšší gymnasium; 1882 česká hudební škola Moravan; 1884 česká obecná škola chlapecká; 1884 česká obecná škola dívčí; 1885 česká hospodyňská škola; 1886 česká dívčí škola měšťanská – Komenského; 1889 česká obecná škola měšťanská – Palackého; 1892 český učitelský ústav, cvičná škola; 1898 české vyšší reálka; 1902 česká mateřská škola; 1903 česká jednoroční obchodní škola, kurs; 1905 česká škola odborná – učňovská; 1911 česká odborná škola pro ženská povolání; 1918 zrušeno ve městě všechno školství německé; 1919 ústav pro vzdělání učitelek domácích nauk; 1920 měšťanská škola dívčí – Karoliny Světlé; 1920 měšťanská škola chlapecká – Havlíčkova;

1920 pětiletá obecná škola chlapecká – Komenského; 1920 pětiletá obecná škola dívčí Komenského, 1920 pětiletá obecná škola chlapecká Palackého; 1920 pětiletá obecná škola dívčí Palackého; 1920 tři školy mateřské; 1923 jednorokový obchodní kurz změněn na obchodní školu dvoutřídní; 1930 pomocná škola; 1940 německá obecná škola pro děti okupantů, trvala 5 let; obchodní akademie, rozšíření dvouleté školy obchodní, které zůstala; 1945 ošetrovatelská škola Milosrdných sester.

Tento výčet škol se týká pouze města, v přilehlých obcích se školství začalo rozvíjet později, první školy vznikaly v Hulíně a Chropyni či Ratajích ke konci 16. století. Počet škol v okolí Kroměříže rapidně narostl po reformách Marie Terezie, kdy každá větší obec získala školu. (Žourek, 1948)

Dějinná úloha Kroměříže pro rozvoj vzdělanosti a kultury pro kraj je nezpochybnitelná. Existence množství škol a úzké propojení s olomouckou diecésí utvořilo specifický ráz tohoto poklidného jihomoravského města. I v současné době je město pro svůj kraj velmi významné. Naše okresní město Zlínského kraje je domovem mnoha středních škol, včetně arcibiskupského gymnázia, a vyšších škol, které nabízejí celou škálu možností

2 Piaristické gymnázium

2.1 Počátky řádu piaristů

Řád založil aragonský šlechtic Josef Kalasanský, narodil se 11. 3. 1556 v Peralta de la Sal ve Španělsku a zemřel v roce 1648 v Římě. O tři sta let později byl papežem Piem XII. prohlášen za patrona křesťanských základních škol. (Farnost Strážnice [online], 2008)

Studoval filosofii a teologii ve Valencii a v Alcá de Henares u Madridu, a také právo v Leridě, ležící v Katalánsku. Po smrti svého staršího bratra se měl stát dědicem rodinného majetku, ale příliš toužil přijmout kněžské roucho. Po překonání závažné nemoci, které málem podlehl, a dokončení svých studií přijal v roce 1583 kněžské svěcení. Po smrti otce rozdělil rodinný majetek mezi své sestry a vydal se do Říma. (Buben, 2008) V Římě se potkal s budoucím olomouckým biskupem Dietrichsteinem, který poznal jeho dílo. Dietrichsteina spojovalo s Kalsanským i jeho názorové přesvědčení, oba mužové byli velice tolerantní vůči pokrokovým názorům a také vůči jiným vyznáním – nekatolíkům a židům. (Zuber, 1989)

Po morové ráně z roku 1590 zůstalo mnoho dětí bez domova a bez kohokoliv kdo se o ně postaral, proto založil v roce 1597 první veřejnou a bezplatnou školu v Evropě, v této škole se sirotkům dostalo oblečení i stravy. Tato škola byla založena v Trastevere (Zátibeří) což byla nejchudší část Říma, prostory pro školu vyčlenil farář Antonio Brandini ve své faře. Zakladatel svou školu pojmenoval jako Zbožná školy, postupně se přidávali další kněží a začali se nazývat Řeholní klerikové zbožné školy, latinsky „*Clerici regulares scholarum piarum*“, z tohoto se pro členy řádu začalo užívat označení piaristé. Škola se rozšiřovala, pro více žáků bylo třeba větších prostor a většího počtu kněžích pedagogů. Škola se postupně přesouvala až do roku 1612, kdy Josef Kalasanský koupil palác Torres, kde přemístil svou školu, škola čítala 1200 vzdělávaných chlapců. Papež Klement VII. schválil existenci zbožné školy a přivtělil členy pedagogického bratrstva ke Kongregaci Panny Marie. Papež Pavel V. v roce 1617 pozměnil právní postavení zbožných škol a vytvořil samostatnou paulinskou kongregaci Matky Boží chudých zbožných škol s jednoduchými sliby a to slibem chudoby, slibem čistoty a slibem poslušnosti. Do školy mohl být přijat kterýkoliv chlapec, který měl osvědčení o tom, že pocházel z chudého prostředí, to se týkalo i zchudlých šlechticů. Oficiální den založení řádu je 25. 3. 1617, v tento den si Josef Kalasanský změnil jméno na Josef della Madre di Dio. Postupně byly zakládány další školy v okolí Říma a v roce 1621 byla

kongregace povýšena na samostatný církevní řád pod ochranou Marky Boží. Byl zaveden čtvrtý slib a to slib učit bezplatně zbožnosti, dobrým mravům a potřebným vědomostem. (Buben, 2008)

2.2 Počátky řádu piaristů na Moravě

Předním řádem, který u nás působil v pobělohorské době, byl řád Tovaryšstva Ježíšova. Jezuité patřili k nejvlivnějším řádům své doby a zaměřovali se na střední a vysoké učení především u šlechtických a měšťanských dětí. Vedle nich v době pobělohorské působil řád piaristů, který jim nemohl svou velikostí ani počtem členů konkurovat, ale dokázal doplňovat jezuitský vzdělávací systém. (Buben, 2008) Olomoucký biskup Dietrichštejn nebyl sympatizantem Jezuitů, nelíbil se mu jejich monopol ve vzdělání a usoudil, že pro moravský lid bude přínosnější chudý řád zbožných škol. (Balcárek, 1989)

První piaristé na naše území přišli na pozvání olomouckého biskupa Františka kardinála z Dietrichštejna. Ten se s piaristy seznámil během studií v Římě. K založení první koleje mimo Itálii došlo v roce 1631, kdy piaristé dorazili do Mikulova, soukromého sídla kardinála. (Buben, 2008) Zde zakládají gymnázium, které má v prvním roce působení 30 žáků, ale o dvě léta později, v roce 1633, má gymnázium již žáků 400. Kardinál si nárůstu žáků velice cenil, nejenže se tímto zvedala vzdělanost, ale vedení chlapců v náboženském duchu a učení víry dozajista napomohlo k rekatolizaci Moravy. Piaristé nepůsobili jen na poli vzdělání, ale také se velice angažovali na poli kulturním, založili při škole pěvecký seminář a věnovali se i divadelním představením s italskou hudbou a italskými verši, tímto se Mikulov stal jakýmsi centrem barokní kultury a zasloužil se o její rozmach po Moravě. Piaristé poprvé poznali Kroměříž v roce 1635, kdy se zde konala kapitula řádu. (Balcárek, 1989)

V následujících letech došlo k založení dalších kolejí, a to v Strážnici 1633 a Lipníku nad Bečvou 1634. Tímto byla založena pátá provincie řádu Germania, první zaalpská provincie jež neměla sídlo v Itálii, Italským provinciemi byly římská, ligurská, neapolská a toskánská. (Buben, 2008) Poté pro piaristy přišla v rozvoji svého působení na Moravě odmlka až do doby příchodu biskupa Karla z Lichtenštejna, ten nechal vystavět nové koleje v Kroměříži,

Staré Vodě, a Příboře. Napětí mezi Jezuity a Piaristy panovalo po celou dobu existence řádu, dokonce i biskup Karel s nimi měl spory.¹⁰ (Balcárek, 1989)

2.3 Piaristické vzdělávání

Piaristé v porovnání s jinými řády, které se věnovaly vzdělávání, zaujali progresivnější postoj, pro srovnání se hodí řád Jezuitů, jejichž metody a osnovy výuky se po 200 let téměř nezměnily.

Piaristé vycházeli z katolického humanismu, který kladl důraz na rozum, pevnou vůli, lidskost a lásku k rodné vlasti, proto se věnovali ve školách i výuce mateřského jazyka. Většina piaristů pocházela z Itálie, a pro větší efektivitu vzdělávání se museli naučit jazyku, kterému lid rozuměl, v našem případě česky, nebo německy. Piaristické školy byly organizovány do provincií, v čele takové provincie stál provinciál, který dohlížel na chod škol a prováděl inspekce po všech školách a kolejích. Správcem koleje pak byl rektor, který dohlížel přímo na chod školy a vyučování, jemu podřízen byl správce školy prefekt a ostatní členové koleje. (Hýbl, 1989)

Školy byly rozděleny na 3 leté obecné školy a 5 až 6 tříd latinských, ze kterých se později vyvinuly gymnázia. Co se týče požadavků kladených na žáky, museli před vstupem do školy splňovat určitá kritéria, např. musel být starý nejméně 7 let, měl být pilným studentem „*ne jen podle jména*“, ke studiu nebyli přijímáni ani žáci, kteří trpěli nakažlivou nemocí. Kvůli nemocem, považovali piaristé za nutnost, aby dítě před vstupem do školy podstoupilo lékařskou prohlídku, dala se posoudit i způsobilost k přijetí ke studiu před 7 rokem, pokud byl žák shledán schopným udržet pořádek a disciplínu ve škole. (Neumann, 1933)

O požadavcích na žáka píše Augustin Alois Neumann toto: „*Dle Litomyšlských předpisů z roku 1644 měli studenti mít své profesory právě v takové úctě, jako svého vlastního otce. Přesně se měli řídit dle pokynů jim daných profesory. Ve škole měli pozorně naslouchati výkladům svých učitelů a jestliže by něčemu někdo nerozuměl, měl beze všeho studu žádati vysvětlení. Co si nemohli zapamatovati, měli si zapsati, nešetříce inkoustem, ani papírem.*

---

¹⁰ Střetl se s nimi v otázce cenzury a nařkl jejich dva profesory z hereze.

Samo sebou se rozumí, že se zakazovalo ve škole za vyučování spát, nebo se bít a jinak rušit profesora. Rovněž nesmělo se psát a malovat po lavicích a nosit zbraně. A jako se bujnosti piaristických studentů činila přítrž ve škole, tak činilo se i mimo ni.“ (Neumann, 1933, s.74)

Piarističtí profesori se měli držet jen své třídy, nesměli zasahovat do záležitostí jiných tříd. Tento zákaz byl velice přísný a ani prefekt neměl pravomoc udělovat povolení ke vstupu do jiné třídy. Profesori nesměli přijímat ve svých pokojích žádné světské návštěvy, a už vůbec ne studentské, nesměli přijímat od studentů žádné dary, ať peněžité či nepeněžité, nesměli si hrát se studenty o přestávkách a nesměli s nimi ani jít při vycházkách do přírody. Velmi se dbalo na odměřený přístup učitele k vzdělávanému, pokud něco z těchto nařízení piarista porušil poprvé, za trest měl být po tři dny o chlebu a pivu. (Neumann, 1933).

Ve školách nebyly povoleny fyzické tresty a žáci nesměli být zesměšňováni či jinak zostuzováni, došlo-li k porušení řádu, o trestu rozhodoval rektor, řád byl vždy vyvěšen. Při výuce byla třída rozdělena, zatímco vyučující s jednou polovinou pracoval, druhá polovina mlčky plnila zadaný úkol. K začátku školního dne svolával žáky zvonek v 6:30, přes zimu v 6:45. Odpolední vyučování začínalo v 13:00. V průběhu vyučování se žáci velmi často modlili, modlení a jiné duchovní aktivity (bohoslužby, mše...) zabíraly téměř polovinu času, který žáci trávili ve škole.

Náplň piaristického vzdělávání popsal ve svém příspěvku do sborníku studie muzea kroměřížska 89 Franišek Hýbl.

„Piaristická škola o devíti třídách měla obvykle tuto strukturu:

- 1) škola aritmetiky (první tři třídy);*
- 2) škola gramatiky (další tři třídy);*
- 3) ve třech nejvyšších třídách se vyučovalo humanitním vědomostem, rétorice, poetice a morální teologii.*

Učitelé v jednotlivých třídách měli naučit

I. třída (cl. infima legentium) – abecedu, slabikovat a číst knihy v mateřském jazyce, psát na tabulkách a pak perem na papír.

Ráno začátečníci první a druhou hodinu slabikovali, po nich pokročilejší četli. Poslední půlhodinu odříkávali Canisův katechismus. Odpoledne pak učitel pracoval s nemladšími žáky a starší psali předpisy. Druhou hodinu učitel opravoval předpisy a zadal žákům domácí úkol. Poslední hodinu měli opět katechismus.

II. třída (cl. media legitum nebo scribentium) – plyně číst, psát v jazyce mateřském a latinském, katechismu a ministrování. Nejnadanější žáci byli od velikonoce připravováni na latinské školy – učili se latinské mluvnické (skloňování a časování).

Denní rozvrh byl následující: ráno první hodinu četli, druhou psali předpisy. Přes poledne měli napsat jeden předpis, večer pak dva. Odpoledne první hodiny četli, druhou psali. První a druhá třída připravovala žáky pro latinské gymnázium. třídy byly obvykle spojeny v jedné místnosti a vyučoval zde též učitel.

III. třída (cl. suprema, cl. arithmeticae) – počtům, krasopisu (pro různé kancelářské a hospodářské úkoly) a slohové úpravě. V této třídě i v dalších třech následujících byli chlapci vyučováni katechismu a životopisům svatých.

IV. třída (cl. infima grammaticae) – základy mluvnické, druhy slov, skloňování, stupňování a časování; hlavní pravidla syntaxe.

Ráno první hodinu skloňovali vybraná slova a učitel opravoval domácí úkol. Druhou hodinu byl výklad nové látky, zkoušení a opravy domácího cvičení. Odpoledne žáci psali vzory probírané ráno. Druhou hodinu následoval výklad nového učiva, zkoušelo se a byla zadána domácí úloha.

V třída (cl. media grammaticae) – rod jmen, préterita a skupiny sloves a procvičování pravidel syntaxe. Četba z listů Ciceronových a Ovidia *De tristibus*.

Ráno první hodinu žáci překládali několik řádků z mateřského jazyka do latiny nebo psali z paměti mluvnická pravidla. Druhou hodinu následoval výklad určeného autora, zkoušení a zadání domácího úkolu.

VI. třída (cl. suprema grammaticae) – skladba (syntax), důvěrné listy Ciceronovy nebo Laelia *de amicitia*, příklady Valeria maxima, Vergiliové *Eclogy* nebo *Georgica*, případně Ovidiův spis *Epistulae ex Ponto*. (V této třídě bylo žákům vysvětleno, jak psát latinské dopisy). Na závěr školního roku psali v mateřském jazyce povídku, kterou jim předem vyprávěl vyučující. Žáci již měli mít v tomto ročníku osvojenou latinskou řeč.

VII. třída (cl. humanitatis) – Cicero *De officiis* nebo *De amicitia*, Q. Curtius nebo Sallustius, Horatius *De arte poetica*, příp. některá z jeho ód, Maitalova *Epigrammata*, Vergiliová *Aeneida*, dále pak prozodie, z rétoriky pak její třetí část: figury a tropy a nakonec řecký jazyk.

VIII. třída (rétorika, cl. Rhetoricae) – ráno se vyučovalo rétorice, odpoledne pak poezii na základě děl vybraných spisovatelů, básníků nebo historiků (Cicero, Sallustius, Livius, Q. Curtius, Horatius, L. A. Seneca); dvakrát za týden se probíral také dějepis a zeměpis.

IX. třída – (morální teologie, sl. moralis Theologiae) – bývala pouze na některých piaristických školách.“ (Hýbl, 1989, s. 87 – 88)

Piaristé také velmi kladli důraz na křesťanská cvičení, tato cvičení se konala v kostelích pro všechny žáky společně a veřejně. Při tomto cvičení zpívali náboženské písně, učili se katechismu a modlili se. Většinou probíhalo v nedělních odpoledních hodinách a během svátků.

Takto vypadal obsah piaristického vzdělání do druhé poloviny 18. století, kdy se i piaristé museli přizpůsobit požadavkům tehdejších reforem, které provedla císařovna Marie Terezie.

2.4 Vznik a vývoj piaristického gymnázia v Kroměříži

Piaristé založili gymnázium zakládací listinou z roku 1687, ale nebyl to první řád, který zde chtěl založit školu. Prvním řádem měli být jezuité, kteří zde v období 1636 – 1643 měli kolej v jednom z měšťanských domů. Jezuité ale nebyli oblíbeni u měšťanstva ani u samotného biskupa, nepodařilo se jim získat vlastní kostel ani se jim nepodařilo získat prostor a svolení pro vybudování vlastní budovy koleje. Až v roce 1639 získali povolení ke stavbě. Ke stavbě se ale neměli, místo, kde měla být kolej vybudována, bylo vlhké, těsné a nečisté. Konec jezuitů v Kroměříži nastal v roce 1643, kdy byla Kroměříž i s jezuitskou kolejí vypálena švédskými vojsky generála Torstenstona. Jezuitská kolej měla sídlo v dnešní budově muzea na velkém náměstí. (Pálka, 2013)

Okolnosti založení piaristické koleje popisuje zakládací listina a zde přidávám její přepis podle dějepisce Václava Peřinky:

„Biskup zakládá piaristickou kolej a školy bez újmy kolegiátní kapituly a kostela sv. Mořice, farního kostela Panny Marie a kláštera františkánského u nejsvětější Trojice za městem. Piaristé mají vzdělávati mládež v katolickém náboženství, v dobrých vědách a zbožnosti. V městě má býti dvanáct pátrů pobožných škol, ale teprve až se vystaví kolej na

místě mezi kostelem sv. Jana a proboštstvím. Biskup věnuje řádu bez jakéhokoliv zatížení biskupských stolních statků a svých nástupců sumu 26.000 zl. r. na věčný roční úrok 5%, aby vynášela ročně 1300 zl. r., z kterého důchodu mohou si opatřovati výživu a ostatní potřeby; zakládací listinu přijali. Biskup jin dává kostel sv. Jana Křtitele na věčné časy a kostelu přilehlou farní budovu, v níž bude zatím škola a byt pro zestárlé faráře, dokud nevystaví se vhodná budova, a zahrádku vedle špitálu. Tři nebo čtyři kněží piaristé mohou zatím bydleti, bude-li toho nutnost vyžadovati, v bývalém špitále a v kostele sv. Jana budou bohoslužby boží vykonávati tak, aby to nepřekáželo bohoslužebnému pořádku v ostatních kroměřížských kostelích. na začátku, pokud to jen bude možno, budou vyučovati mládež v psaní, aritmetice, v základech latinského jazyka. Z fundačních úroků upotřebí s počátku na svou výživu jen 300 – 400 zl., ostatek 900 – 1000 zl. užijí na stavbu budovy až do jejího dokončení, ale stavěti mají pokud možno nejrychleji. jakmile bude kolej dostavěná, řád uvede do ní dvanáct prefektů, na jichž vychování užije celého úroku 1300 zl. t. Ti budou vykonávati bohoslužby v kostele sv. Jana tak, aby tím neporušil bohoslužebný pořádek v ostatních kroměřížských kostelích. V koleji povedou náboženský život podle norem svého řádu, mládež budou vyučovati v psaní, hudbě, aritmetice, v humaniorech až k retorice, nezřídí nijakého bratrství ani arcibratrství, to ponechají toliko farářům, kterým nezasáhnou do žádáno z jejich práv (quae ad solos parochos pertinent, sibi nullo modo arrogent) hlavně ne do pohřbívání mrtvých, nebudou se vměšovati do světských povolání. Až získají za městem zahradu nutnou pro kuchyni a pro osvěžení, nebudou nabývati nijakých pozemských statkův, ani domů nebo rolí, a nikdy jich nebudou držeti. Protože o jejich výživu je postaráno zakládací jistinou, nebudou chodit po almužně ani v městě Kroměříži, ani na biskupských statcích, nebudou žebrati, nebudou teda na újmu reformovaných františkánům kroměřížským, ale budou se ve všem chovati tak, aby nevzbudili nikde nenávisti, ale aby rostli v lásce a vážnosti u všech počestných a náboženského života si vážících lidí. Mohou však vděčně přijati almužnu nebo dar, který jim kdokoli cizí nabídne, přebytky mohou obracet na udržování a zvelebování kostela, koleje a svých škol v Kroměříži, ale na nic jiného, ani pro jiné kláštery svého řádu. Až bude v koleji úplný počet dvanácti kněží, bude kolej každou neděli a svátek vysílati dva do kostela sv. Mořice, kde budou na epištolní straně chrámové lodi zpovídati kajícího obojího pohlaví. V kostelích sv. Mořice a Panny Marie konají se služby boží v neděli a ve svátek od osmi hodin do desíti odpoledne; biskup nechce, aby se lid odváděl od těchto kostelů, proto mohou piaristé na své mše svaté od šesti do osmi hodin ráno sezváněti, ale na bohoslužby konané v pozdějších hodinách v kostele sv. Jana zvoniti nebudou, kázati mohou však jen v den svého patricinia. Za spásu duše zakladatelovy budou sloužiti mše sv., biskupa i celou rodinu hrabat

Lichtenštejnů, živé i mrtvé, učiní účastníky svých molítek, svatých obětí náboženských skutků. Po smrti biskupově budou sloužiti rekviem v den jeho pohřbu a každoroční anniversář v den úmrtí. Biskup vyhradil část špitální budovy při kostele sv. Jana za obydlí zestárých anebo nemocných, duchovní správy neschopných světských kněží. Pro ně budovu přestavěl a kostel opravil. Piaristům svěřuje správu tohoto domu emeritů. Kdyby řád zanikl at' už jen v Kroměříži anebo na celé Moravě, anebo kdyby papež zrušil jej vůbec, anebo piaristé sami dobrovolně odešli z Kroměříže, fundace spadne na biskupy, nástupce Lichtenštejnovy, na zřízení dvou kanonikátů při kostele sv. Mořice, pro každý 250 zl. r., děkan Panny Marie bude dostávat z fundačních úroků 50 zl. Pěti hudebníků, u sv. Mořice po 50zl., zbytek 300 zl. má připadnout na rozšíření domu emeritů. “ (Peřinka, 1947, s. 694 – 695)

Zakládací listinu přijel do Kroměříže podepsat provinciál Alexej a s plnou mocí řádového generála 16. června 1687 tak učinil společně s biskupem Karlem z Lichtenštejna a Kastelkorna na zámku. Listinu potvrdilo vedení města a přijalo piaristy jako své spoluobčany. Jak ze zakládací listiny vyplývá, biskup dbal na hmotné zajištění nově zakládaných škol, nerad pozoroval nárůst žebrajících kněží v diecési. Piaristům byl dán kostel Sv. Jana Křtitele, kde mohou sloužit bohoslužby, ale ve stanovených časech, aby nekonkurovali ostatním kostelům. Měli také ve městě pomáhat ve zpovídání. První příchozí piaristé byli z Mikulova.

Piaristé se v Kroměříži cítili jako doma, měšťanstvo i s městskou radou je přijalo velice vlídně, dokonce jim bylo dovoleno vařit pivo pro potřeby koleje. Pro piaristy ale celá várka piva byla příliš, rozhodli se tedy, že budou vařit společně s měšťanem, který má povolení na půl varu. Byli velice oblíbeni pro svou skromnost.

S přípravou stavby koleje započali piaristé v létě 1687, peníze na stavbu jim dával biskup. Platil jim postupně po malých sumách, 150, 200, 300 a někdy i 500 a 700 zlatých, jakmile obdržel vyúčtování o utracení peněz, poslal další. Do jara 1688 zaopatřili vše potřebné pro začátek stavby, materiál i plány a mohlo se začít. Biskupovy dary nebyly jen finanční, ale taky hmotné, daroval piaristům 40 000 cihel, které město piaristům bezplatně dovezlo. Za stavbu od léta 1687 do zimy 1691, kdy byla stavba dokončena, vyplatil biskup 8470 zlatých.

Stavba budovy gymnázia začala až v roce 1694 naproti kostela svěřeného piaristům. Biskup musel nejprve odkoupit tři domky, ty byly následně strženy a se stavbou gymnázia se mohlo začít 11. května 1694. Stavba se ale neobešla bez komplikací, pochybením se stavělo šest tříd namísto osmi tříd. Kdyby se postavilo jen šest tříd, museli by učitelé vyučovat po

dvou třídách zároveň, což bylo v rozporu s řádovým vzdělávacím programem. Kněz Ludvík si proto stěžoval u biskupa a ten rozhodl o rozdělení prostoru tak, aby mohlo být postaveno tříd osm. Biskup se ale dokončení stavby nedožil, zemřel ještě před dokončením stavby v roce 1698.

Biskup dal také založit pěvecký seminář, o který se starali piaristé, jako umělci a znalci soudobé kultury. Seminář byl založen v roce 1688, ale stavba budovy pěveckého semináře začala až po jeho smrti. Takto ve městě byly tři budovy pod správou piaristů. (Peřinka, 1947)

V čele piaristické koleje stál rektor, tak jako ve všech školách, kde působilo více než 12 řádových kněží. Stál v čele koleje i škol, které při ní působily. Rektorovi se zodpovídali ředitelé škol, prefekti. Rektorova pravomoc se vztahovala na gymnázium i na obecné školy, rektoři se zajímali o hospodaření, zastupovali kolej navenek při stycích s vrchností nebo řádovými představenými a také jednali s rodiči žáků a měl za úkol vést kroniku.

Pro kroměřížskou piaristickou kolej bylo specifické spojení funkce rektora koleje a hlavního knihovníka biskupské knihovny. Od roku 1724 se funkce začaly rozdělovat, na rektora byly kladeny čím dál vyšší administrativní nároky, funkce knihovníka ale nadále zůstala piaristům, pouze se změnou, že tato funkce přešla na dalšího vysoce postaveného řádového kněze. (Bartůšek, 2012) Piaristé se zasloužili o záchranu knihovny při požáru zámku v roce 1752. Knihy zásluhou studentů piaristů byly zachráněny, ale shořely knihovní katalogy. (Měsíc, 2010)

Už 21. července 1687 započali piaristé s učením, otevřeli gymnázium a normální školu, kde se vyučovalo německy. Vyučovalo se prozatím v špitální budově při kostelu Sv. Jana. Křtitele, který jim byl dán. V roce 1688 měli piaristické školy už 275 žáků, 163 v obecné škole a 112 na gymnáziu. Řád se nesnažil poněmčovat, učitelé, kteří byli do Kroměříže vysláni, byli Češi. Kvůli tomu vzniklo nedorozumění mezi vedením školy a biskupem, ten učitelům vyčítal neznalost němčiny. Biskupovi se nelíbilo, že se vyučovaná látka podávala v češtině a německým studentům se musí dodatečně vysvětlovat, buď skrze jejich spolužáky, či učitele znalé němčiny. Mělo se začít vyučovat německy i přes to, že většina žactva byla z Moravy. Provinciál slíbil nápravu a to, že pošle do škol buď učitele němce, nebo utrakvisty, učitele schopné učit jak česky, tak německy. (Peřinka, 1947)

Během dalších let počet žáků kolísal, v roce 1690 měly školy celkem jen 150 žáků, ale v roce 1696 už 291, z nichž 90 studentů chodilo na šestitřídní gymnázium a 201 na elementární školu. V polovině 18. století počet žáků kolísal okolo 200, tak tomu bylo i v následujících letech kdy probíhala reforma Marie Terezie, počet studujících ale nikdy neklesl pod 160, proto i z tohoto důvodu gymnázium nebylo zrušeno, jako mnoho dalších gymnázií, které podlehly školským reformám. Co se týče počtu piaristů působících na školách v Kroměříži, jejich počet kolísal kolem 15 - 20. V roce 1713 zde působilo celkem šestnáct řádových kněží, v roce 1740 devatenáct a v roce 1760 sedmnáct.

Další specifikum vzdělávání na piaristickém gymnáziu v Kroměříži byla výuka podvojného účetnictví. Vyučování aritmetiky se spojilo s vyučováním podvojného účetnictví a tím byl splněn předpoklad pro vykonávání vyšších úřednických funkcí. Takto se ve školním roce 1769/1770 vyučovalo pouze na osmi ústavech u nás – v Mikulově, Litomyšli, Kroměříži, Kosmonosech, Moravské Třebové, Českých Budějovicích, Mostě a Praze. (Bartůšek, 2012)

Významným obdobím pro piaristické gymnázium je doba reformy Marie Terezie a jejího syna Josefa II. Na reformách se podíleli i zkušení piarističtí učitelé. Po vydání patentu z 6. prosince 1774¹¹ byla při gymnáziu zřízena tzv. hlavní škola. Počet gymnázií omezil patent z roku 1777, proto se zdejší gymnázium stalo z šestitřídního pětitřídní a do první a druhé třídy byla zavedena němčina namísto latiny jako vyučovací jazyk, také se začalo vyučovat podle učebnic Jana Ámose Komenského. Za tyto reformy byl zodpovědný bývalý provinciál rakouské provincie profesor Gracián Marx, ale za uvedení Komenského spisů do škol vděčíme provinciálovi Kvidu Nichtovi, který nařídil jejich využití už v roce 1768. Jedná se o díla Orbis Pictus, Janua linguarum a Labyrint světa. O jejich využívání i na gymnáziu svědčí zápisy o nákupu v účetní knize na kroměřížském piaristickém gymnáziu. (Svátek, 1989)

Další změnu pro piaristické gymnázium bylo vyhlášení tolerančního patentu císařem Josefem II. Patent byl přijat 13. února 1782 a stanovil, aby do škol byli přijímáni židovští žáci a nebyli nijak znevýhodňováni či zostuzováni. Ve školních výkazech se židovští žáci zapisovali s přídomkem judaeus. Židovští žáci byli velice schopní a učenliví, mnoho z nich bylo osvobozeno od školného, kdy skoro u všech židovských žáků bylo napsáno „exemptus didatro“, což znamená osvobozen od školného. Piaristé umožňovali židovským žákům účastnit se na bohoslužbách v synagoze, a pokud konání bohoslužby narušilo vyučování, piaristé dávali chybějícím žákům dodatečné hodiny ve volném čase, bezplatně. Od poloviny

---

¹¹ Tímto patentem byl vyhlášen nový všeobecný školní řád.

19. století bylo dokonce umožněno vyučovat židovské žáky v náboženství židovským učitelem Israelem Goldhammerem. Do piaristických škol chodili židovští žáci především z Kroměříže, ale mnoho jich také dojíždělo z Kojetína, Holešova, Prostějova a dalších moravských měst. Kroměřížské gymnázium nabylo na oblibě u židů do takové míry, že do Kroměříže posílali na studie dokonce i rabínové z Německa. (Svátek, 1987)

Po roce 1848 začalo ubývat řádových kněží, to mělo za následek, že se škola nemohla rozšiřovat pro potřeby doby a mladí řádoví kněží nepřibývali. Od roku 1861 si už nevystačili a byli nuceni přijímat světské učitele do služeb pro jejich školy, do roku 1873 se jich vystříдалo 11. Do řádu se mladým lidem nechtělo, nová doba naskýtala možnost uplatnit se v obchodu, průmyslu či dopravnictví, všechny tyto obory se rozbíjeli a pokorná a skromná služba Bohu nebyla příliš lukrativní. Zásadní problém pro piaristy ale přišel s rokem 1868, kdy zákon stanovil, aby učitelé byli aprobováni před světskou komisí na veřejné škole, doposud stačilo složit zkoušky před řádovou komisí a mohli učit. Tímto nastal pozvolný konec piaristů v Kroměříži. V roce 1873 bylo gymnázium postátněno a místo něj bylo zřízeno kroměřížské německé gymnázium. Kolej zanikla o pár let později. Po dobu trvání gymnázia se ve škole vystříдалo 76 prefektů, poslední 3 z nich byli současně řediteli. (Hrubeš, 1938)

Piaristické gymnázium dalo městu i celému světu mnoho významných osobností jak na poli vědním, tak kulturním. Uvedl bych Ernsta Macha – celosvětově uznávaného fyzika a filozofa či Františka Sušila – sběratele moravských lidových písní. Dalšími významnými studenty gymnázia jsou Adolf Pilař a František Moravec, po kterých jsou pojmenovány ulice v Kroměříži, tito pánové napsali Politické a církevní dějiny Moravy. (Pálka, 2013)

Kroměřížské piaristické gymnázium působící od roku 1687 do roku 1873 plnilo poslání zvelebovat kraj, pečovat o chudé a především vzdělávat příchozí studenty, budovat jejich osobnost v duchu řádového přesvědčení a pečovat o vlastní rozvoj. Vše toto naplňovali se skromností jim vlastní. Toto dílo otců piaristů je hodno velké úcty zvláště v dnešní době, kdy je skromnosti potřeba nejvíce.

3 Arcibiskupské gymnázium

Zakládací listina Arcibiskupského gymnázia v Kroměříži je skvělý zdroj, který nám přibližuje okolnosti založení ústavu a specifika problémů, které provází arcidiecési v moderní době druhé poloviny 19. století. Byla sepsána v roce 1854 šestým olomouckým Arcibiskupem Bedřichem z Fürstenberka, který se pro založení chlapeckého semináře v Kroměříži rozhodl rok po svém zvolení. Celé znění listiny přikládám v textové příloze č. 1.

Zakládací listina se dle mého názoru dá rozdělit do tří tematických částí. V první části se biskup zabývá důvody, proč je potřeba založit chlapecký seminář, důvody jsou to především morální, kdy kněží mají být vychovávaní od staršího školního věku do dospělosti, aby se předešlo mravní zkáze jedince a sžití se se stoickým životem kněžstva. Kritizuje, dosavadní semináře, které podle něj působí nedostatečně dlouho a nedostatečně formují osobnost, která již mohla podlehnout svodům světského života: *“Těmto církevním požadavkům nikterak nemůže vyhověti dosavadní seminář bohoslovecký, ježto věk mladíků do něho vstupujících již tak daleko pokročil, že jejich duch, způsob myšlení a mravní vlohy jen velmi zřídka snášejí přeměnu ke vzoru duchovní ctnosti a církevní kázně.”* Problém také vidí v úpadku církevních hodnot a odklon od pravd, které církev hlásá. Svody, které podle něj moderní doba poskytuje, způsobuje úbytek kněžstva, neochotu vstupovat mladíků do služeb Božích, a tím vzniká nedostatek kněží v arcidiecési. Odvolává se na východiska tridentského koncilu¹², podle kterého se mají v diecézích zakládat ústavy pro mladé hochy v blízkosti kostelů, aby v průběhu dospívání nepodléhal vlivům okolí, které by mohlo jeho mravní vývoj kazit, a na nařízení papeže Lva XII.¹³, jenž nařídil zakládat ústavy pro výchovu takového počtu kněží, jaké jsou potřeby diecése.

V druhé části se věnuje materiálnímu zajištění semináře, na chod věnuje zprvu 20 000 zlatých a roční příspěvek 1000 zlatých. Vybízí duchovenstvo v celé arcidiecési, aby přispělo na chod nově vznikajícího ústavu. Stanovuje množství peněz potřebných pro vydržování jednoho chovance na rok na 150 zlatých, kdo daruje částku, které úrok bude činit právě 150 zlatých, má právo navrhnout hochu vhodného pro přijetí do semináře. Také zmiňuje, že je především zájmem věřících, aby chlapecký seminář rostl a vzkvétal, a proto je potřeba

---

¹² Tridentský koncil trval od roku 1545 do roku 1563.

¹³ Funkci papeže zastával od roku 1823 do roku 1829.

informovanost veřejnosti: „*Žádáme Vás tedy, ctihodní bratři a vyzýváme v Kristu, abyste ve své snažnosti a horlivosti, již, jak víme, jste prodchnutí, doporučili seminář chlapecký do zbožné a účinné blahovůle věřících, Vaší péči svěřených.*“ Informovanosti chce dosáhnout pomocí kněží v jednotlivých kostelech arcidiecése, ti mají za úkol informovat své věřící o účelu a potřebě založení takového semináře, potřebě příspěvků pro chod a o možnosti poslat své syny do služeb Božích.

V třetí, konečné, části formuluje obecné zásady, o které se založení semináře opírá a také apeluje na kněze, aby o těchto zásadách informovali věřící. Píše zde o nárocích na svěřence, mají být zbožní, poddajní, učenliví a mají být ve věku, který by jim dovolil nastoupit do prvního ročníku nižšího gymnázia, kde budou navštěvovat veřejné vyučování v kroměřížském gymnáziu. Představuje hlavní náplň semináře: „*Učení domácí bude obsahovati nauku katolického náboženství, která má zaujmout první místo mezi všemi, potom řeči: totiž latinskou, německou a moravskou a konečně také hudbu se zvláštním zřetelem na církevní zpěv.*“, dále popisuje možnost propuštění a připouští, že hoši budou moci svobodně odejít, nebude-li je studium naplňovat. (XXV. jubilejní výroční zpráva)

3.1 Podpora žáků

Arcibiskupský seminář byl založen jako ústav pro výchovu převážně chudé venkovské mládeže, proto tyto studenty byl vytvořen stipendijní systém. Stipendijní systém byl veden pomocí příspěvků od jednotlivců nebo spolků. Po založení ústavu byly zřízeny studentské stipendijní nadace, kde lidé mohli uložit peníze na úrok, a z tohoto úroku byli žáci podporováni. V roce 1856 byla založena první nadace, kdy bylo 3000 zlatých uloženo na 5% úrok, který činil 150 zlatých za rok. Tolik peněz stačil na zaplacení poplatků pro jednoho chovance na celý rok, platilo se stravné, pomůcky a další. V dalších letech existence ústavu počet nadací dále rostl. Do roku 1935 bylo založeno 74 nadací. Nadace jsou ukládány ve státních úpisech, vkladních knížkách, v akciích, losech a pozemcích. K nadacím můžeme připočítat i různé dary. (XXV. jubilejní výroční zpráva)

O objemu financí, které byly určeny na podporu studentů, si můžeme ukázat na statistických údajích z výročních zpráv, které jsou vedeny od školního roku 1910/1911 do školního roku 1937/1938

- 1910/1911	10 084 K	- 1924/1925	28 862 Kč
- 1911/1912	13 222 K	- 1925/1926	32 992 Kč
- 1912/1913	19 405 K	- 1926/1927	36 557 Kč
- 1913/1914	19 200 K	- 1927/1928	37 722 Kč
- 1914/1915	20 283 K	- 1928/1929	37 421 Kč
- 1915/1916	19 140 K	- 1929/1930	40 147 Kč
- 1916/1917	22 142 K	- 1930/1931	38 550 Kč
- 1917/1918	23 912 K	- 1931/1932	40 323 Kč
- 1918/1919	23 303 Kč	- 1932/1933	43 508 Kč
- 1919/1920	19 204 Kč	- 1933/1934	37 168 Kč
- 1920/1921	19 349 Kč	- 1934/1935	38 229 Kč
- 1921/1922	30 084 Kč	- 1935/1936	38 850 Kč
- 1922/1923	20 163 Kč	- 1936/1937	37 082 Kč
- 1923/1924	20 163 Kč	- 1937/1938	49 863 Kč

3.2 Chlapecký seminář 1854-1910

První školní rok v semináře byl mezi léty 1855/1856, v prvním roce měl seminář 25 chovanců a ubytování byli v přestavěných úřednických bytech. Tyto ubikace ovšem nevyhovovaly představám arcibiskupa a proto bylo v roce 1856 rozhodnuto postavit samostatnou budovu pro potřeby semináře. Vybráno bylo místo mezi Mlýnskou bránou a kostelem sv. Mořice, tedy v klidné historické části Kroměříže. Stavba započala 22. února 1857, zprvu stavbu provázely problémy, jelikož místo bylo velmi podmáčené a problémy stavitelům činila i spodní voda, s budováním základů se tedy započalo až 8. května 1857. Stavbu naprojektoval vídeňský architekt Lippert.

Problémy se spodní vodou nebyly jediné potíže, jež provázely stavbu nové budovy, při stavbě kaple došlo k neštěstí. Lešení se pod tíhou cihel zřítilo a uvěznilo pod sutinami 19 pracovníků, naštěstí, se tato událost obešla bez lidských obětí. Dohromady na stavbě pracovala okolo 70 dělníků. Další nepříjemnost obstarala Rakousko – Italská válka, kdy pro nedostatek financí byla stavba o několik měsíců opožděna. Dokončena byla tedy až v roce

1860 a celá stavba stála 216 000 zlatých, na financování se vedle arcibiskupství podíleli i dobrovolní dárci, kteří darovali dohromady 28 000 zlatých. Nově postavený konvikt pojal až 170 studentů. (Bena, 1911)

Vyučování katechismu a jazyků probíhalo na konviktu, ale ostatní předměty se vyučovaly na veřejném, tedy piaristickém gymnáziu. Žáci byli do ústavu uvedeni ve slavnostním duchu, po zkoušce ze čtení a počtů, byli přijati ke studiu v semináři samotným arcibiskupem olomouckým. V první třídě dostávali tonsuru¹⁴ a oblečení byli v klerikách¹⁵. (XXV. jubilejní výroční zpráva)

Jak jsem již zmiňoval, seminaristé v předmětech, mimo katechismu a jazyků, byli vzdělávání na piaristickém gymnáziu, ale v letech 1857/1858 převyšoval počet žáků nejvyšší možnou mez, tím, že ve třídě bylo více než 50 žáků, se muselo přistoupit k domácímu vzdělávání. Tento počet ustanovil ministerský výnos z 11. března 1857. (XXV. jubilejní výroční zpráva)

K domácímu vyučování se přistoupilo v školním roce 1859/1860. Domácí studium mělo výhody nevýhody. Nevýhody lze spatřovat ve větším nároku na duchovenstvo, které se staralo o konvikt a potřebu vyhledat kněží, kteří by byli schopni kvalitně vzdělávat děti. Také materiální zajištění, nákup nových pomůcek, bylo třeba upravit řád a jistě další věci, život v chlapeckém semináři se zkrátka změnil. Za výhodu lze považovat to, že žáci si nemuseli zvykat na dvojí vedení, jiný přístup v semináři a jiný přístup v piaristickém gymnáziu. Studenti, kteří již započali studium na piaristickém gymnáziu, zde mohli své studium dokončit a složit maturitní zkoušku, ta ale nebyla povinná, chtěl-li se student věnovat kněžskému povolání. (XXV. jubilejní výroční zpráva)

V následující tabulce příkládám rozvrh, podle kterého se seminaristé vzdělávali. Jak je vidět, důraz byl kladen především na vyučovaná latiny, v nižších třídách byla vyučována dokonce 2x denně. Známkování bylo šestistupňové – Výtečně, výborně, chvalitebné, dobře, dostatečně a nedostatečně.

---

¹⁴ Specifické ustrižení vlasů křesťanských duchovních.

¹⁵ Duchovní roucho.

Předmět	Třída								Celkem
	I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	VII.	VIII.	
Náboženství	3	3	3	3	2	2	2	2	20
Latina	10	10	8	8	6	6	4	4	56
Řečtina	-	-	2	2	2	2	2	2	12
Němčina	2	1	1	1	1	1	1	1	9
Čeština	1	2	2	2	2	2	2	2	15
Zeměpis a Dějepis	2	2	2	2	3	3	1	1	16
Matematika	2	2	2	2	3	3	1	1	16
Přírodopis	-	-	-	-	2	2	-	-	4
Fysika	-	-	-	-	-	-	3	3	6
Fil. propedeutika	-	-	-	-	-	-	3	3	6
Celkem	20	20	20	20	20	20	20	20	160

Tabulka č. 1 – obsah výuky na chlapeckém semináři v období 1854 – 1975 (XXV. jubilejní výroční zpráva)

Žákům se vydávalo vysvědčení, to ale mělo malou váhu. Seminář byl soukromý, proto nemohl vydávat obecně platná osvědčení, která by studentům umožňovala studium na světských fakultách, toto vysvědčení pouze sloužilo jako důkaz o absolvování, který stačil pro nástup do bohoslužby. Pokud chtěli žáci studovat dále na světských fakultách, museli složit zkoušky na školách, které mělo právo veřejnosti, tedy na státních gymnáziích.

V roce 1869 vešlo v platnost ustanovení, které nově zavádí povinnost studentům biskupských seminářů, kteří chtějí studovat bohosloví, aby se prokázali platným vysvědčením. Toto vysvědčení ovšem chlapecký seminář nemohl vydávat a proto arcibiskup vydal rozhodnutí, na základě kterého byli chlapci zapsáni na státní gymnázium jako privatisté. To znamenalo, že se chlapci v VII. a VIII. třídě vzdělávali privátně a jednou za půl roku prokázali nabyté vědomosti při zkoušce na gymnáziu. To se změnilo od roku 1874, od tohoto roku se začali studenti semináře zapisovat na gymnázium. Studenti VII. třídy složili zkoušku a byli přijati jako řádní studenti státního gymnázia s právem veřejné zkoušky. Domácí studium tedy platilo jen pro žáky od I. do VI. třídy. (XXV. jubilejní výroční zpráva)

V letech 1875 – 1911 chlapecký seminář existoval jen jako příprava pro studenty, aby mohli přejít na státní gymnázium. V semináři fungovalo domácí vyučování od I. do VI. třídy, poté žáci skládali přijímací zkoušky na gymnázium, které skládali na konci školního roku. Pro tyto potřeby přijetí a studia na gymnáziu, musel být upraven i rozvrh a tím i hodinová dotace jednotlivých předmětů.

Předmět	Třída						Celkem
	I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	
Náboženství	3	3	3	3	2	2	16
Latina	8	8	6	6	6	6	40
Řečtina	-	-	4	4	4	4	14
Němčina	3	3	2	2	2	2	14
Čeština	3	3	2	2	2	3	14
Zeměpis a Dějepis	2	2	3	3	3	3	16
Matematika	3	3	3	3	3	2	18
Přírodopis	2	2	2	2	2	2	12
Celkem	24	24	25	25	24	24	146

Tabulka č. 2 - obsah výuky pro období 1875 – 1911 (XXV. jubilejní výroční zpráva)

Jak jde vidět z rozvrhu, změna dotace hodin se promítla ve všech předmětech. Výuka němčiny se dvojnásobila a výuka přírodopisu se dokonce ztrojnásobila, na rozdíl od předchozího modelu vyučování, kdy se přírodopis vyučoval pouze v V. a VI. třídě, se od změny v roce 1875 vyučoval už od první třídy. I přes navýšení hodin, je patrné, že žáci nebyli nijak přetěžováni, vyučovalo se každý den od pondělí do soboty, v dopoledních hodinách od 8 do 11 a v odpoledních od 14 do 15, ve středu a v sobotu bylo odpoledne volné, ovšem mluvíme jen o nenáročnosti časové, ne obsahové. Ze studentů, kteří na gymnáziu studovali mezi lety 1854 – 1910, kterých bylo 2587, zdárně dokončilo studium maturitou jen 757.

Na němčinu byl kladen důraz zejména proto, že přijímací zkoušky na gymnázium a maturita byly v jazyku německém a jejich náročnost se zvyšovala. Proto vedení gymnázia přistoupilo k dalšímu navýšení hodin němčiny, v konci 80. let se tedy vyučovalo v 16 hodin týdně, přidáno po hodině bylo do V. a VI. třídy. Němečtí žáci byli tedy ve výhodě, ale neznamenalo to, že by neuměli český jazyk, ovládali z běžné komunikace mimo ústav a

z hodin, kdy se vyučovali česky, prakticky to vypadalo tak, že český student uměl dokonale německy a německý student uměl dokonale česky. (XXV. jubilejní výroční zpráva)

Na gymnáziu studovali němečtí i čeští studenti, byť byl vyučovací jazyk německý, učitelé se snažili českým žákům vyjít vstříc a mnohdy látku vysvětlovali i česky. Seminári byla vytykána snaha o germanizaci a potlačování národního vědomí. Tvrzení o germanizaci ovšem není úplně pravdivé, pro příklad mohou sloužit Moravci¹⁶, kteří se vraceli ze studií jako uvědomělý vlastenci a buditelé národního uvědomění, to vyvolalo nevoli vrchnosti a pruská vláda zakázala chlapcům z pruské části arcidiecése studovat na našem ústavu, i přesto, že chodili do německého gymnázia. (XXV. jubilejní výroční zpráva)

Učivo bylo probíráno v přísné shodě s gymnáziem, aby se předcházelo studijním neúspěchům žáků, kteří přecházeli v VI. třídě. To se změnilo v roce 1910, kdy se ústav posunul do další vývojové etapy, kdy získal právo veřejnosti. (I. výroční zpráva)

3.3 Arcibiskupské gymnázium s právem veřejnosti

Právo veřejnosti získal ústav v roce 1910 přičiněním olomouckého arcibiskupa Františka Bauera. Ministerským výnosem ze 7. června 1910 získal ústav status privátního gymnázia a právo veřejnosti pro 6 tříd domácího studia, které se postupně rozšířilo na VII. a VIII. třídu. (I – V. výroční zpráva arcibiskupského gymnázia)

V tomto roce, který znamenal povznesení ústavu, počalo budování nového křídla semináře pro potřeby vzdělávání většího počtu žáků ve více učebnách. Byly zavedeny nové předměty – kreslení a tělocvik. Pro administrativní chod gymnázia se vyčlenili místnosti a byly přestavěny – takto se zřídila sborovna, ředitelna, knihovna, která obsahovala mnoho svazků jak pro žáky tak učitele. Knihovna byla významná svým rozsahem, jelikož pojmula svazky zaniklého piaristického gymnázia. Stavba byla dokončena v roce 1913, byla rozšířena, tak že zasahovala od Sněmovního náměstí do ulice Jungmannovy až do ulice Maxmiliánovy a stála 1 162 022 korun. Ve válce, která přišla o rok později, budova utrpěla, byla zabrána vojskem a prošlo jí kolem 3000 vojáků. Kroměříž v první světové válce totiž sloužila jako místo pro raněné. (I. – X. výroční zpráva)

---

¹⁶ Obyvatelé hlučínska, dnes známí jako Prajzové.

Učební osnovy se řídili obecně platnými vyhláškami ministerstva kultu a vyučování. Odchyly od obecně platných předpisů se týkaly vyučovacího jazyka, gymnázium bylo zřízeno utrakvisticky – vyučováno bylo česky a německy. Legalitu zaručoval ministerský výnos ze dne 7. června 1910 č. 23.379. Náboženství se ve všech třídách vyučovalo česky a německy. Česky a německy se vyučovalo v I. a II. třídě dějepisu, zeměpisu, matematice, přírodopisu, kreslení, krasopisu a tělocviku. Latina byla v I. a II. třídě rozdělena na české a německé oddělení, ale v II. třídě se učilo i v českém oddělení podle německých učebnic. Od třetí třídy se česky učila řečtina, matematika a v VII. ročníku filosofická propedeutika, německy pak latina, dějepis, zeměpis, přírodopis a fyzika. Ve třetí třídě se ještě pomocně používal druhý jazyk. (I. výroční zpráva)

Předmět	Třída							Celkem
	I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	VII.	
Náboženství	2	2	2	2	2	2	2	14
Jazyk český	4	4	3	3	3	3	3	23
Jazyk německý	4	4	3	3	3	3	3	23
Jazyk latinský	7	6	6	6	6	6	5	42
Jazyk řecký	-	-	5	4	5	5	4	23
Dějepis	-	2	2	2	3	4	3	16
Zeměpis	2	2	2	2	1	1	-	10
Matematika	3	3	3	3	3	3	3	21
Přírodopis	2	2	-	-	3	2	-	9
Fyzika a chemie	-	-	2	3	-	-	4	9
Fil. propedeutika	-	-	-	-	-	-	2	2
Kreslení	3	3	-	-	-	-	-	6
Krasopis	1	-	-	-	-	-	-	1
Tělocvik	2	2	-	-	-	-	-	4
Celkem	30	30	28	28	29	29	29	203

Tabulka č. 3 – obsah výuky pro rok 1910/1911 (I. výroční zpráva)

Písemné maturitní zkoušky studenti skládali z obou jazyků, německého i českého. Při ústní maturitní zkoušce studenti maturovali z toho jazyka, ve kterém měli lepší známku, v případě stejné známky si mohli vybrat, v jakém jazyku chtějí maturovat. Na učitele a žáky byly kladeny požadavky, aby oba jazyky velice dobře ovládali. Rodičové byli přesvědčeni, že s němčinou to v monarchii dále dotáhnou a u církevních představených byl záměr, aby studenti, kteří projdou gymnáziem a budou pokračovat v církevní kariéře, mohli působit jak na českých, tak na německých farách. Maturitní vysvědčení se vydávalo v češtině pro české studenty a v němčině pro německé studenty.

Ve školním roce 1911/1912 přibyl na gymnáziu VIII. ročník a výuka tělocviku byla upravena ministerským výnosem z 11. června 1911, kdy byla výuka tělocviku v průběhu let zavedena do všech ročníků.

Předmět	Třída								Celkem
	I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	VII.	VIII.	
Náboženství	2	2	2	2	2	2	2	2	16
Jazyk český	4	4	3	3	3	3	3	3	26
Jazyk německý	4	4	3	3	3	3	3	3	26
Jazyk latinský	7	6	6	6	6	6	5	5	47
Jazyk řecký	-	-	5	4	5	5	4	5	28
Dějepis	-	2	2	2	3	4	3	4	20
Zeměpis	2	2	2	2	1	1	-	-	10
Matematika	3	3	3	3	3	3	3	2	23
Přírodopis	2	2	-	-	3	2	-	-	9
Fysika a chemie	-	-	2	3	-	-	4	3	12
Fil. propedeutika	-	-	-	-	-	-	2	2	4
Kreslení	3	3	2	-	-	-	-	-	8
Krasopis	1	-	-	-	-	-	-	-	1
Tělocvik	2	2	2	-	-	-	-	-	6
Celkem	30	30	32	28	29	29	29	29	236

Tabulka č. 4 – obsah výuky pro rok 1911/1912 (II. výroční zpráva)

Školní rok 1918/1919 byl velice významný z pohledu dějin státu, 28. října 1918 vzniklo Československo, ale i dějin Arcibiskupského gymnázia. Rozhodnutím úřadu olomouckého arcibiskupa byl ústav, připisem ze dne 31. března 1919, č. 4259, který zaslal školní zemské radě v Brně, zařízen jako čistě česká škola s povinnou výukou němčiny. Ve školním roce 1919/1920 se prakticky stala z dvoujazyčného gymnázia škola jednojazyčná, česká, s povinnou výukou němčiny. Němečtí žáci a učitelé odešli do Bruntálu, kde pro ně byl zřízen konvikt. Mezi Němci a Čechy rozhodně nepanovala nevraživost či rivalita, jak dokazuje pasáž z IX. výroční zprávy:

„Letošním rokem končí tedy dlouholetá soužití obou národností pod jednou střechou, v jednom semináři, v jednom gymnasiu. Loučíme se s bratry svými německé národnosti s vřelým díkem za veškerou lásku a obětavost, kterou nám věnovali. Přemnozí z nich zůstanou, jedni jako představení, jiní jako žáci, zlatými literami zapsáni v anály tohoto ústavu. Provázejž je Bůh a žehnej jejich horlivé činnosti na novém působišti!“ (IX. výroční zpráva, s. 5)

Počet žáků	Třída										Celkem
	I.		II.		III.	IV.	V.	VI.	VII.	VIII.	
	A	B	A	B							
1918/1919	43	42	39	43	46	38	33	39	22	18	363
1919/1920	55	-	54	-	60	22	21	18	32	24	286

Tabulka č. 5 – změna počtu žactva na gymnáziu (IX. – X. výroční zpráva)

Tato tabulka znázorňuje stav studentstva ke konci školního roku 1918/1919 a počet studentů na začátku školního roku 1919/1920, tady máme možnost sledovat přímý dopad počestění gymnázia. Přesněji můžeme sledovat úbytek studentů, které se postupem času podařilo doplnit.

Z této statistiky také můžeme odvozovat mnohé o náročnosti studia na gymnáziu. Jak jsem již psal, v celém období fungování ústavu do roku 1910, zdárně dokončilo studium maturitou jen 757 z 2587 žáků.

V následujícím období tomu nebylo jinak, jednak tomu poznání mohou sloužit tabulky statiky studentů, jak studenti postupovali z ročníku do ročníku a jak se jejich počty tenčily. Jednak vyjádření pamětníka, maturanta z roku 1941, pana Ericha Pepříka:

„Do primy nás nastoupilo 63 chlapců, průměrně jedenáctiletých. Z tohoto počtu nás k maturě došlo třináct. Padesát jich mezitím přešlo na jiné školy – nejvíce patrně po tercii nebo kvartě. Od kvinty jsme již byli ustáleným bratrstvem. Měli jsme i své kvintánské pěvecké sdružení Fujara. Jen tak pro zábavu.

Denní řád gymnázia a chlapeckého semináře – v podstatě důsledně dodržovaný – studium a modlitba, učebna, studovna, kaple, jídelna, ložnice, dvůr, zahrady, město, hudební středy, Svatý Mořic, dlouhé chvíle hovorů s P. Arnostěm Seidlerem, někdy hluboko do noci, slovíčko pro život i ve fyzice... to vše nás náležitě formovalo. Vychovatelé, prefekti, profesori, spirituálové v nás neutvrzovali „panského ducha“, ale vtiskovali nám charakter křesťanské služby pro společnost.“ (Pepřík, 2001, s. 17)

Ústav, který, jak jsem psal, byl rokem 1919/1920 přeměněn ve všech třídách na české gymnázium s vyučovacím jazykem českým, se začal řídit novými osnovami, které platily pro všechna veřejná gymnázia. Novou osnovu obecně platnou pro veřejná gymnázia humanitní vydalo ministerstvo školství a národní osvěty nařízením ze dne 14. června 1919 č. 25.552. Ovšem platila výjimka, že německý jazyk bude na ústavu vyučován povinně. Změna se také týkala českého jazyka, oficiálně byl v Československu zaveden jazyk československý, kdy se na území České republiky učilo ve školách česky a na území Slovenska se učilo slovensky. Pro představu vyučování, přidávám rozvrh z roku 1929/1930, kdy výše uvedené změny platily. (X. výroční zpráva)

Předmět	Třída								Celkem
	I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	VII.	VIII.	
Náboženství	2	2	2	1	1	-	-	-	8
Jazyk československý	4	4	4	4	3	4	3	4	30
Jazyk německý	4	4	4	4	3	3	2	2	26
Jazyk latinský	6	6	6	6	4	6	5	5	44
Jazyk řecký	-	-	-	-	6	5	4	5	20
Dějepis	-	2	2	2	3	3	3	2	17
Zeměpis	2	2	2	2	1	2	2	2	15
Matematika	4	3	3	3	3	3	3	2	24
Přírodopis	2	2	-	-	2	2	2	2	12
Chemie	-	-	-	2	2	2	-	-	6
Fysika	-	-	3	2	-	-	4	4	13
Fil. propedeutika	-	-	-	-	-	-	2	2	4
Kreslení	3	3	2+1	2	-	-	-	-	10(11)
Psaní	1	-	-	-	-	-	-	-	1
Tělocvik	2	2	2	2	2	2	2	2	16
Celkem	30	30	30(31)	30	30	32	32	32	246(7)

Tabulka č. 6 – obsah výuky pro rok 1929/1930 (XX. výroční zpráva)

Gymnázium pokračovalo v poklidném rozvoji až do období tragických události 40. let 20. století. Během okupace bylo mnoho snah o zabrání a zrušení ústavu. Jen v roce 1940 proběhlo 7 pokusů o zabrání budovy gymnázia. Jako příklad uvedu pokus o zabrání školy ze zimy 1940: „Přišli jednou v zimě němečtí důstojníci po druhé hodině odpolední a žádali, aby ústav byl do šesté hodiny vyklizen. Když jsem je žádal, aby jako lidé uvážili, že žáci všichni jsou z míst vzdálených a malé žáčky nemůžeme poslat domů vlakem večerním (o 5. hod.), neboť mnozí z nich by se již v noci nedostali ani na svou stanici, odkud mají nekžeří ještě i přes dvě hodiny pěší cesty sněhem, uznali ten důvod a rozkázali hlásiti se třetí den telefonicky o další rozhodnutí, Ale za tři dni se nikdo na hlášení neozýval a tak z dalšího jednání sešlo. Celkem dlužno říci, že daleko lidštěji a slušněji jednali zástupci branné moc než příslušníci gestapa.“ (XXX. výroční zpráva s. 3)

V následujícím roce 1941 záborové snahy ze strany okupantů ustaly, možná to bylo způsobeno ze strachu z reakce Vatikánu. Tato spekulace vychází z konverzace jednoho německého důstojníka: „Mají za sebou Vatikán a to by nám uškodilo“ (XXX. výroční zpráva, s. 4)

Rok 1942 začal klidně, ale vše se mělo změnit 3. února. Tehdy byl pozván ředitel Zmeškal k vládnímu komisaři a bylo mu nařízeno, aby všichni okamžitě opustili ústav a vše nechali na svém místě, smějí si odnést jen osobní věci, vyhrožoval mu i smrtí, pokud tak neučiní. Tou dobou byli žáci na uhelných prázdninách, museli si tedy přijet pro své věci do školy. Pro výuku na gymnáziu to ale konec neznamenal, gymnázium se přesunulo pod střechu reálného gymnázia v Kroměříži, v jedné chvíli se tísnilo pod střechou reálného gymnázia 6 škol. Problém však představovalo najít místo pro ubytování 220 žáků gymnázia. Nakonec se pro žáky našlo místo na různých místech, např. v soukromých bytech u lidí z Kroměříže, v sociálním domě v Hulíně, v Kojetíně ve škole ctihodných sester atd. Mnozí, kteří bydleli nedaleko, mohli dojíždět, 16. března se začalo opět vyučovat.

Útlak se projevoval i v osnovách, podle kterých se učilo, administrativní spisy se musely vést německy. Vedle hodin německého jazyka, se začalo vyučovat německy i v jiných předmětech. Po omezení dějepisného učiva, kdy dějepis podával jen kusé informace a dějiny Německa, byl v školním roce 1941/1942 zrušen úplně, hodiny dějepisu byly nahrazeny výukou němčiny. V náboženství bylo zakázáno učit o dějinách starého zákona, v češtině byl přísný zákaz učení české literatury. Zeměpis se měl zabírat jen Německem a okrajově Švýcarskem a Slovenskem, na ostatní země neměl být brán zřetel. Písemné práce se musely

posílat na kontrolu patřičným úřadům, aby se ve známkování nemohlo nadržovat českým žákům. Čím dál častější také byly inspekce, které kontrolovaly nejen chod gymnázia, ale také chování kantorů a žáků, měly se kontrolovat a udávat jakékoliv projevy proti režimu, dokonce profesori byli nabádáni, aby udávali své kolegy.

Po šikaně, kterou zažívali studenti i profesori během okupačních let, přišlo definitivní ukončení existence arcibiskupského gymnázia v roce 1943. Rozhodnutím ministra školství a lidové osvěty v protektorátní vládě Emanuela Moravce. Rozhodnutí padlo 19. března 1943, že koncem školního roku 1942/1943 se gymnáziem úplně ruší a jeho žáci přejdou na reálné gymnáziem.

Po zabrání budovy ji Němci využívali jako místo pro cvičení německých žen v pomocných službách pro potřeby pošty a letectva. V lednu 1945 byly staženy a místo nich zde našli ubytování čeští dělníci, kteří byli nasazeni pro kopání zákopů. Po nich ji obsadila německá armáda, která budovu rozhodně nešetřila, při odjezdu odvezli vše co se dalo, při bojích byla lehce poškozena granátem a bylo vybito na 800 skleněných tabulí. Celková škoda byla vyčíslena na 964 188 korun v cenách před válkou, v poválečné cenové relaci škoda přesahovala tři miliony korun. (XXX. výroční zpráva)

Během okupačních let se gymnáziem opravdu nedařilo i podle statistických údajů, kdy počet žáků povážlivě klesal.

- 1939/1940 – 291 žáků
- 1940/1941 – 287 žáků
- 1941/1942 – 221 žáků
- 1942/1943 – 137 žáků

Po okupaci v roce 1945 se okamžitě započalo s opravnými pracemi a snahami o obnovu školy. Na nějaký čas sice budovy sloužily jako ubytování pro osvobozenou rudou armádu, ale poté, co budovu armáda opustila, se tato budova vrací do rukou učitelů, kteří zde působili v době fungování školy během války. Zařizují se místnosti, a vrcholí snahy o návrat žactva do školy, koncem května někteří žáci už přijíždějí do města a pomáhají zařídit školu, ta zahajuje výuku 4. června s jednou třídou, původní, která byla převedena z reálného gymnázia a maturitním ročníkem. Žáků V. ročníku bylo 26, 20 jich bylo převedeno z reálného gymnázia, 6 bylo znovu přijato, ty tvořili žáci vyloučení německými okupanty a žáci v zabraném území, kterým nebylo dovoleno studovat. V maturitním ročníku pak bylo 32 žáků. (XXX. výroční zpráva)

Osnovy obnoveného gymnázia se řídily „Přechodnými učebními osnovami na školní rok 1945/1946“, tyto osnovy byly platné pro všechna gymnázia. Byla také udělena výjimka, že se náboženství učilo ve všech třídách po 2 hodinách týdně. (XXI. výroční zpráva)

Ve školním roce 1945/1946 ústav otevřel 5 tříd se 140 žáky a v roce 1946/1947 měl ústav už 213 žáků. A ve školním roce 1947/1948 mělo gymnázium žáků 268. Gymnázium opět začalo žít životem jako v době jeho slávy před válkou. Nikdo ještě netušil, že jeho rozkvět bude náhle ukončen. V září roku 1948 rozhodnutím zemské školní rady bylo gymnázium zcela zestátněno. Důsledkem bylo to, že stát měl právo jakkoliv nakládat s majetkem gymnázia a učitelé přešli do státních služeb, postupně byla činnost ústavu omezována.

V roce 1949, i přes protesty, bylo rozhodnuto ukončit činnost arcibiskupského gymnázia a převést žáky na reálné gymnázium. Tímto se uzavřela jedna kapitola ústavu, který trval od poloviny 19. století do poloviny 20. století. Na své znovuzaložení čekal dlouhých 40 let. (Arcibiskupské gymnázium, 1991)

4 Význam gymnázií v Kroměříži a jejich změny v čase

4.1 Piaristické gymnázium

Řád chudých řeholních kleriků Matky Boží zbožných škol nebo Řád zbožných škol, zkráceně piaristé, byli to kněží okolo aragonského šlechtice Josefa Kalasanského. Podle myšlenek zakladatele měl řád sloužit nejšlechtetnějšímu účelu – vzdělávat chudé chlapce. Toto poslání měli plnit i v Kroměříži, šířit vzdělanost a kulturu při ctění slibů, které museli piaristé složit při vstupu do řádu. Sliby byly čtyři:

1. slib chudoby,
2. slib čistoty,
3. slib poslušnosti,
4. slib učit bezplatně zbožnosti, dobrým mravům a potřebným vědomostem.

S ideou povznesení rezidenčního sídla zničeného třicetiletou válkou přivítal biskup Karel z Lichtenštejna a Kastelkorna piaristy v roce 1687 do Kroměříže, založil kolej a s ní i další školy, které spadaly do působnosti piaristického řádu. O piaristech se míní, že jsou řádem pokrokovým a jdou s dobou, že jsou velmi tolerantní a skromní.

Piaristé se museli po příchodu z Itálie sžívat s moravským prostředím, zajímavá je korespondence z roku 1630, kdy piaristé psali do Itálie o nevídaném množství pití a jídla, které se na Hané spořádá. (Balcárek, 1989) Problematika nadměrné konzumace jídla a pití na Moravě se dokonce dostává k projednání na první provinciální kapitule v Kroměříži v roce 1635 – více než 60 let před založením gymnázia.

I kroměřížští piaristé byli velice skromní, nikdy nestáli o hmotné statky, v Kroměříži nevlastnili nikdy většího majetku než škol, o které pečovali a o skromnou zahradu, která obyvatelům koleje sloužila k obživě. Dostáli slibům, které skládali a šli ve šlépějích zakladatele řádu, možná i právě proto byli tolik oblíbeni.

Naskýtá se srovnání s řádem jezuitů, který se také pokoušel založit kolej v Kroměříži. Svou dobou byl velice mocný, ale na rozdíl od piaristů nebyl ve svých názorech pokrokový a na jezuitských školách nikdy nebyla svoboda vyznání.

Schopnost přizpůsobit se požadavkům doby piaristé dokázali v období reforem Marie Terezie a Josefa II. Dokonce jeden z hlavních autorů reforem byl piarista Gracián Marx. Po roce 1774 se piaristické vzdělávání uzpůsobilo dle vyhlášených norem. Doba reforem byla i dobou rušení církevních škol, ale piaristé si své místo na poli vzdělání uhájili a dokonce převzali mnohé jezuitské školy.

Se zcela novým učebním plánem přišel v roce 1807 piarista profesor František Inocenc Lang, který uplavil učební postupy v gymnáziu a zavedl soustavu odborných učitelů namísto jednoho třídního učitele, tím se zvýšila efektivita učení.

Tolerance vůči jiným vyznáním se naplno projevila po vydání tolerančního patentu. Piaristé téměř okamžitě velice vřele přijali do svých řad židovské žáky, kteří za to byli velice vděční. Ne všude se židům dostalo tak dobrého zacházení právě jako v Kroměříži, kde byla jedna z nejstarších židovských komunit na Moravě.

Úspěch piaristů se dá přičíst jejich pokrokovému smýšlení a způsobu jakým vedli žáky k pokoře a skromnosti. Piaristé byli mistři učitelského umění, nebránili se pokrokovým myšlenkám, jako příklad uvedu používání Komenského spisů ve výuce ještě dříve, než to bylo nařízeno reformami. Tím, jak v průběhu času pružně reagovali na potřeby doby, vidím plnění posledního slibu „učit potřebným vědomostem“.

Proč tedy piaristické gymnázium zaniklo, když neustále naplňovalo své poslání a představení gymnázia nebyli zkorumpováni dobou? Odpověď se vzhledem ke společensko-kulturnímu vývoji nabízí sama. Období druhé poloviny 19. století nabízelo mužům mnoho možností, jak se uplatnit. Vstoupit do řádu a odkázat svůj život chudobě a pokornému plnění poslání řádu nebylo pro mnoho lidí tak atraktivní jako dříve. Škola nabírala více žáků – musela vyhovět potřebám společnosti, ale na druhou stranu nebyla schopna zabezpečit personální obsazení aprobovanými piaristickými učiteli, proto začala nabírat světské učitele. Tato krize došla tak daleko, že v roce 1873 byla škola zcela postátněna a v její budově vzniklo německé gymnázium v Kroměříži. Skutečnost, že lidé neochotně posílali do služeb bohu své syny, se odrazila na celé arcidiecési, nedostatek kněžstva nebyl problém jen pro piaristický řád. Neobsazenost far v arcidiecési vyústila v nutnou potřebu založení chlapeckého semináře pro výchovu budoucích farářů a dalších božích služebníků.

4.2 Arcibiskupské gymnázium

Arcibiskupské gymnázium bylo původně založeno jako seminář pro chlapce, kteří se měli stát církevními hodnostáři. Seminář byl založen pro potřeby arcidiecése. Tato potřeba byla vyvolaná malým počtem nově přichozích svěřenců do služeb božích. Nového semináře pro mladé chlapce bylo jistě zapotřebí, často byl kritizován pozdní věk příchodu chlapců do seminářů, kdy se na nich mohl zle podepsat světský život a kdy mnohdy mohli podlehnout svodům, jež nová doba skýtala.

Ze zakládací listiny jasně vyplývá, k čemu škola měla sloužit, zkráceně můžeme říct, že účelem bylo poskytnout vzdělání chlapcům z rodin, které si nemohly dovolit platit vzdělání jinde, a vést je k duchovnímu životu, aby se mohli uplatnit v kariéře bohoslovce. Nyní se zaměříme na to, jak toto poslání škola nesla a jak se měnila její tvář v průběhu času a jaké na ni mělo dopad působení okolí.

Seminář vznikl jako možnost vzdělání pro chlapce z chudých venkovských rodin, šlo o velice dobrý tah od biskupa zacílit na poměrně rozsáhlou skupinu obyvatel, která je vděčná za vzdělání, které je pro ně finančně nenáročné, neboť při škole vznikalo po dobu jejího působení množství nadací, zajišťující její fungování a placení studijních poplatků za žáky. Skrze tyto nadace mohl fungovat stipendijní systém, takto bylo rozdáno od roku 1910 do roku 1938 přesně 818 586 korun – číslo vyšlo součtem uvedených údajů ve výročních zprávách. Škola nepodporovala chudé studenty jen stipendii, ale také množstvím slev, které žákům poskytovala, nejčastěji se tyto slevy týkaly stravného. Jak jde vidět, ústav od svého založení až do zrušení komunisty v roce 1949 plnil roli podporovatele chudých studentů, jeho práce o rozvoj vzdělanosti mezi chudými nebyla zanedbatelná a nezpochybnitelný je i jeho sociální přínos.

Jak jsem psal, seminář měl připravovat své svěřence pro studium bohosloví, s tímto záměrem byl také založen. Z analýzy údajů o uplatnění studentů jsem došel k závěru, že tomu tak skutečně bylo, v drtivé většině studenti ze semináře pokračovali v kariéře, při které zasvětili život bohu, civilní zaměstnání bylo spíše výjimečné. Od roku 1910 se postupně začínají objevovat civilní profese stále častěji. Důvodem bylo, že gymnáziu bylo uznáno právo veřejnosti a studenti mohli skládat maturitní zkoušky bez nutnosti přecházet na jinou školu. Tento vývoj postupoval do takové míry, že v letech 1920 – 1930 už byly církevní zaměstnání v menšině, nebo se dokonce mezi maturanty nevyskytovalo vůbec. Po roce 1930

se opět začíná vracet trend studia bohoslovectví mezi maturanty gymnázia. Seminář a později gymnázium tedy své poslání připravovat studenty na práci pro církev splnilo.

Zajímavou kapitolou dějin gymnázia je vznik Československa. Gymnázium do té doby bylo dvojjazyčné – vyučovalo se česky a německy. V nově vzniklém státu vedle sebe žilo mnoho národností, nejpočetnější byli Češi, Němci a Slováci. Slováci nebyli početnější než Němci, proto se politické elity rozhodly vytvořit dominantní národnost – Čechoslováky. Soužití mezi Čechoslováky a Němci v globálním měřítku rozhodně nebylo ideální. Na mnoha místech republiky byla cítit nevraživost a výjimkou nebyla ani různá příkoří, jež si obě skupiny obyvatel činily.

Zcela určitě to nebyl případ města Kroměříže a rozhodně ne Arcibiskupského gymnázia. Obě skupiny obyvatel zde vycházely naprosto perfektně. Učilo se česky a německy a přítomnost obou národností pod jednou střechou byla vnímána velmi pozitivně, Češi se učili od Němců a naopak. Zrušením utrakvismu škola přišla o element, který pro ni byl charakteristický, němčina se sice nevytratila úplně, ale němečtí žáci, kteří byli pro české jako bratři, byli přesunuti do Bruntálu. Tímto škola vyhověla nařízení biskupa a stala se ryze českou s povinnou výukou němčiny.

Gymnázium bylo zrušeno dvakrát a dvakrát obnoveno, během druhé světové války bylo zrušeno poprvé a po ní obnoveno. Podruhé bylo zrušeno vládními nařízeními v roce 1949 a obnoveno bylo až po roce 1990, kdy se zcela odklonilo od svého původního úředu vzdělávat chudé chlapce ke kněžství.

Závěr

Tématem bakalářské práce je „Historie církevních gymnázií v Kroměříži“. Téma bylo po časové stránce velmi obsáhlé, od roku 1687 do roku 1949, to je doba, kdy školy, kterými jsem se v práci zabýval, působily.

Cílem práce bylo popsat specifika církevních gymnázií, analyzovat dostupné materiály a z nich objasnit zákonitosti církevního vzdělávání v průběhu let fungování škol – piaristického gymnázia a arcibiskupského gymnázia. Dále vybrat historické události, které měly na školy vliv, popsat je a interpretovat jejich dopad na působení škol a zhodnotit plnění poslání, které školy od svého založení nesly.

Cíle byly splněny v rozsahu, který dovoľoval obsah informací získaných studiem archiválií a literatury vztahující se k tématu. Byly objasněny zákonitosti, za jakých podmínek tyto školy fungovaly. Práce do jisté míry reflektuje společenské pozadí doby a rozebírá dopad změn v zemi na fungování škol.

Ve svém bádání jsem došel k závěru, že školy plnily své poslání, se kterým byly založeny, až do svého zániku. Piaristé, kteří přišli na Moravu, byli udiveni pohostinností, které se jim nabízela, rozhodně jí ale nezneužívali. Po dobu působení v Kroměříži svědomitě plnili své poslání a žili podle řádových slibů. Piaristé se prokázali jako pokrokový řád, který se nebál přijímat nové věci, jejich otevřenost a tolerance se naplno projevíly při vlídném přijetí židovských žáků a studentů do jejich škol. Jejich schopnosti dokázali ocenit i panovníci, kteří, po zrušení řádu tovaryšstva Ježíšova, pověřili právě piaristy správou jezuitských kolejí.

Arcibiskupské gymnázium vzniklo jako seminář pro chudé chlapce z venkovských rodin. Tento seminář je měl připravit na život ve službě Bohu. Tohoto poslání se držel po celou dobu své existence. Byť v historii školy byla doba, kdy absolventi školy neměli příliš zájem o studium teologie, tato doba byla pouze přechodná. Sociální systém podpory chudých žáků skrze stipendia a různé slevy ve škole fungoval od založení až do jejího zrušení. Utrakvistické gymnázium se muselo adaptovat na nové poměry ve společnosti, které nastaly po první světové válce. Nevraživost mezi Čechoslováky a Němci, která ve společnosti panovala, se na soužití těchto dvou národností v Kroměříži nijak nepodepsala. I přes výborné vztahy, které na škole i ve městě panovaly, byla škola přeměněna na zcela českou a němečtí žáci odešli do Bruntálu. Zánik obou škol nebylo možné na organizační úrovni školy odvrátit.

Pedagogický přínos práce sleduji v popsání zákonitostí vyučování na církevních školách. Práce umožňuje náhled na poslání církevních škol, které plnily v průběhu dějin, přičemž nešlo jen o vzdělávání, ale i to morální rozvoj osobnosti žáků, a pěstování v lidech lásku k Bohu a bližním. Práce dá nahlédnout do školství, které mělo pevný řád a byly striktně dodržovány zásady vyplývající buď z řádového učení, či zásad církevního školství. Umožňuje čtenáři nahlédnout, jak se na školách učilo nebo jakými zákony se školy museli řídit.

Církevní školství v dějinách naší země hraje nezastupitelnou roli, tato práce vznikla jak uctění její tradice a vyjádření úcty všem, kteří se podíleli na rozvoji společnosti, tím nejušlechtlejším způsobem – podporou všeobecné vzdělanosti.

Použité zdroje a literatura

Seznam pramenů

Všechny prameny jsou uloženy ve Státním okresním archivu Kroměříž.

- I. výroční zpráva arcibiskupského gymnázia v Kroměříži za školní rok 1910/1911.
- II. výroční zpráva arcibiskupského gymnázia v Kroměříži za školní rok 1911/1912.
- III. výroční zpráva arcibiskupského gymnázia v Kroměříži za školní rok 1912/1913.
- IV. výroční zpráva arcibiskupského gymnázia v Kroměříži za školní rok 1913/1914.
- V. výroční zpráva arcibiskupského gymnázia v Kroměříži za školní rok 1914/1915.
- VI. výroční zpráva arcibiskupského gymnázia v Kroměříži za školní rok 1915/1916.
- VII. výroční zpráva arcibiskupského gymnázia v Kroměříži za školní rok 1916/1917.
- VIII. výroční zpráva arcibiskupského gymnázia v Kroměříži za školní rok 1917/1918.
- IX. výroční zpráva arcibiskupského gymnázia v Kroměříži za školní rok 1918/1919.
- X. výroční zpráva arcibiskupského gymnázia v Kroměříži za školní rok 1919/1920.
- XI. výroční zpráva arcibiskupského gymnázia v Kroměříži za školní rok 1920/1921.
- XII. výroční zpráva arcibiskupského gymnázia v Kroměříži za školní rok 1921/1922.
- XIII. výroční zpráva arcibiskupského gymnázia v Kroměříži za školní rok 1922/1923.
- XIV. výroční zpráva arcibiskupského gymnázia v Kroměříži za školní rok 1923/1924.
- XV. výroční zpráva arcibiskupského gymnázia v Kroměříži za školní rok 1924/1925.
- XVI. výroční zpráva arcibiskupského gymnázia v Kroměříži za školní rok 1925/1926.
- XVII. výroční zpráva arcibiskupského gymnázia v Kroměříži za školní rok 1926/1927.
- XVIII. výroční zpráva arcibiskupského gymnázia v Kroměříži za školní rok 1927/1928.
- XIX. výroční zpráva arcibiskupského gymnázia v Kroměříži za školní rok 1928/1929.
- XX. výroční zpráva arcibiskupského gymnázia v Kroměříži za školní rok 1929/1930.
- XXI. výroční zpráva arcibiskupského gymnázia v Kroměříži za školní rok 1930/1931.
- XXII. výroční zpráva arcibiskupského gymnázia v Kroměříži za školní rok 1931/1932.
- XXIII. výroční zpráva arcibiskupského gymnázia v Kroměříži za školní rok 1932/1933.
- XXIV. výroční zpráva arcibiskupského gymnázia v Kroměříži za školní rok 1933/1934.
- XXV. jubilejní výroční zpráva arcibiskupského gymnázia v Kroměříži za roky 1855 – 1935.
- XXVI. výroční zpráva arcibiskupského gymnázia v Kroměříži za školní rok 1935/1936.

- XXVII. výroční zpráva arcibiskupského gymnázia v Kroměříži za školní rok 1936/1937.
XXVIII. výroční zpráva arcibiskupského gymnázia v Kroměříži za školní rok 1937/1938.
XXX. výroční zpráva arcibiskupského gymnázia v Kroměříži za školní rok 1946/1947.
XXXI. výroční zpráva arcibiskupského gymnázia v Kroměříži za školní rok 1947/1948.

Seznam použité literatury

ARCIBISKUPSKÉ GYMNÁZIUM, *Arcibiskupské gymnázium v Kroměříži 1854 – 1950 : vydáno k zahájení nového školního roku 1991*. Kroměříž: Grafia, 1991. 66 s.

BALCÁREK, Pavel. Italové – první piaristé v Kroměříži. In: *Studie muzea kroměřížska '89*. Kroměříž: Muzeum kroměřížska, 1989, s. 29 – 36. ISBN 80 – 85048 – 06 – X.

BARTUŠEK, Václav. Kolej piaristů v Kroměříži a její postavení v řádu v letech 1687 – 1778. *Východní Morava*. 2012, ročník 2, s. 43 – 57. ISSN 1805 – 1154.

BENA, Josef. *I. výroční zpráva knížecího arcibiskupského gymnasia s právem veřejnosti v Kroměříži za školní rok 1910/11*. Kroměříž: Gusek, 1911

BUBEN, Milan. *Encyklopedie řádů, kongregací a řeholních společností katolické církve v českých zemích III. díl, III. svazek, Řeholní klerikové*. 1. vyd. Praha: Libri, 2008. 183 s. ISBN 978-80-7277-357-2.

HRUBEŠ, Eduard. *Piaristická kolej v Kroměříži*. Kroměříž: V. Gusek, 1938. 45s.

HÝBL, František. Metodika výuky na piaristických školách. In: *Studie muzea kroměřížska '89*. Kroměříž: Muzeum kroměřížska, 1989, s. 86 – 89. ISBN 80 – 85048 – 06 – X.

JAKUBEC, Ondřej. Renesanční zámek. In: NÁRODNÍ PAMÁTKOVÝ ÚSTAV. ÚZEMNÍ ODBORNÉ PRACOVIŠTĚ V KROMĚŘÍŽI. *Arcibiskupský zámek a zahrady v Kroměříži*. Kroměříž: Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Kroměříži, 2009, s. 23 – 31. ISBN 978 – 80 – 87231 – 02 – 9.

KŘESADLOVÁ, Lenka et. al. Květná zahrada. In: NÁRODNÍ PAMÁTKOVÝ ÚSTAV. ÚZEMNÍ ODBORNÉ PRACOVIŠTĚ V KROMĚŘÍŽI. *Arcibiskupský zámek a zahrady v Kroměříži*. Kroměříž: Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Kroměříži, 2009, s. 123 – 147. ISBN 978 – 80 – 87231 – 02 – 9.

KŘESADLOVÁ, L. a ZATLOUKAL, O. Podzámecká zahrada. In: NÁRODNÍ PAMÁTKOVÝ ÚSTAV. ÚZEMNÍ ODBORNÉ PRACOVIŠTĚ V KROMĚŘÍŽI. *Arcibiskupský zámek a zahrady v Kroměříži*. Kroměříž: Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Kroměříži, 2009, s. 99 – 120. ISBN 978 – 80 – 87231 – 02 – 9.

MĚSÍC Cyril. Přesuny knih v kroměřížském zámeckém knihovním fondu v historii. In: *Problematika historických a vzácných knižních fondů Čech, Moravy a Slezska : sborník z 19. odborné konference Olomouc, 20. - 21. října 2010*. Olomouc: Vědecká knihovna v Olomouci et al., 2011, s. 159

NEUMANN, Augustin Alois. *Piaristé a český barok*. Přerov: Knihkupectví společenské knihtiskárny, 1933.

PÁLKA, Petr. K tradici františkánského, jezuitského a nejvíce pak piaristického školství v Kroměříži. *Zvuk*. 2013, jaro/léto, s. 40 – 45. ISSN 1804 – 4255.

PEPŘÍK, Erich. Je nás dvacet. In: *Almanach vydaný k 10. výročí znovuoobnovení arcibiskupského gymnázia v Kroměříži*. Kroměříž: Arcibiskupské gymnázium, 2001, s. 17 – 19.

PEŘINKA, František Václav. *Dějiny města Kroměříže: Díl I. Obsahující dobu po rok 1620*. Kroměříž: Obecní rada, 1913. 544 s.

PEŘINKA, František Václav. *Dějiny města Kroměříže: Díl druhý část I. a II. (Dějiny let 1619 – 1695)*. Kroměříž: Národní výbor, 1947. 1072 s.

PEŘINKA, František Václav. *Dějiny města Kroměříže: Díl druhý část čtvrtá*. Kroměříž: Národní výbor, 1948. 798 s.

SPÁČIL, Jindřich. Rok 1848 v Kroměříži. In: PÁLENÍČEK, Ludvík. *Naše Kroměříž*. Praha: Karel Fiala, 1948, s. 22 – 26.

SVÁTEK, Josef. Piaristické školy v Kroměříži. In: *Studie muzea kroměřížska '89*. Kroměříž: Muzeum kroměřížska, 1989, s. 37 – 45. ISBN 80 – 85048 – 06 – X.

SVÁTEK, Josef. Studium židovských žáků na piaristickém gymnáziu v Kroměříži. *Zpravodaj muzea kroměřížska*. 1987, č. 1, s. 23 – 31. ISSN 0231 – 5319.

ŠTĚTINA, Jan. Gotický hrad. In: NÁRODNÍ PAMÁTKOVÝ ÚSTAV. ÚZEMNÍ ODBORNÉ PRACOVISŤE V KROMĚŘÍŽI. *Arcibiskupský zámek a zahrady v Kroměříži*. Kroměříž: Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Kroměříži, 2009, s. 17 – 20. ISBN 978 – 80 – 87231 – 02 – 9

TOGNER, Milan. Barokní rezidence. In: NÁRODNÍ PAMÁTKOVÝ ÚSTAV. ÚZEMNÍ ODBORNÉ PRACOVISŤE V KROMĚŘÍŽI. *Arcibiskupský zámek a zahrady v Kroměříži*. Kroměříž: Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Kroměříži, 2009, s. 35 – 50. ISBN 978 – 80 – 87231 – 02 – 9.

TOGNER, Milan. Biskupské a arcibiskupské sídlo. In: NÁRODNÍ PAMÁTKOVÝ ÚSTAV. ÚZEMNÍ ODBORNÉ PRACOVISŤE V KROMĚŘÍŽI. *Arcibiskupský zámek a zahrady v Kroměříži*. Kroměříž: Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Kroměříži, 2009, s. 53 – 78. ISBN 978 – 80 – 87231 – 02 – 9.

ZUBER, Rudolf. Piaristé a jejich koleje na Moravě v 18. století. In: *Studie muzea kroměřížska '89*. Kroměříž: Muzeum kroměřížska, 1989, s. 14 – 19. ISBN 80 – 85048 – 06 – X.

ŽOUREK, Josef. Školství na kroměřížsku. In: PÁLENÍČEK, Ludvík. *Naše Kroměříž*. Praha: Karel Fiala, 1948, s. 33 – 36.

Internetové zdroje

Arcibiskupský zámek. *Arcibiskupský zámek a zahrady v Kroměříži – oficiální web stránky*. [online] 2016 [cit. 2016-06-18]. Dostupné z: <https://www.zamek-kromeriz.cz/cs/o-zamku-a-zahradach/arcibiskupsky-zamek>

Historie a současnost města. *Město Kroměříž*. [online] 2016 [cit. 2016-06-18]. Dostupné z: <http://www.mesto-kromeriz.cz/fakta-o-meste/historie-a-soucasnost-mesta/>

Řád zbožných škol – Piaristé. *Farnost Strážnice*. [online] 2008 [cit. 2016-06-18]. Dostupné z: <http://www.straznice.farnost.cz/piariste.html>

Z historie města Kroměříže. *Podpora využití památek UNESCO v Kroměříži a Ružomberku – informační systém*. [online]. 2016 [cit. 2016-06-18]. Dostupné z: http://www.mesto-kromeriz.cz/trasa-unesco/cs_CZ/u02.html

Seznam příloh

Textové

Příloha č. 1: Plné znění zakládací listiny arcibiskupského gymnázia

Obrazové

Příloha č. 2: Budova piaristického gymnázia

Příloha č. 3: Kostel sv. Jana Křtitele

Příloha č. 4: Budova piaristické koleje

Příloha č. 5: Budova piaristického pěveckého semináře

Příloha č. 6: Arcibiskupské gymnázium

Příloha č. 7: Arcibiskupský zámek

Příloha č. 8: Velké náměstí s pohledem na zámek

Příloha č. 9: Květná zahrada

PŘÍLOHY

Textové přílohy

Příloha č. 1: Plné znění zakládací listiny arcibiskupského gymnázia

Zakládací listina:

„Bedřich

z Božího slitování a apoštolské Stolice milosti,

kníže arcibiskup olomoucký,

lantkrabě z Fürstenbergů,

vévoda, královské české kaple hrabě,

Jeho cis. a král a apoštolského Majestátu tajný skutečný rada,

sv. Theologie doktor, atd. atd.

všemu ctihodnému kleru olomoucké arcidiecése

pozdrav a požehnání

Pudí nás láska ke Kristu a k církvi, kterou si získal svou Krví, abychom se na Vás obrátili, ctihodní bratři, pobízí nás pastýřská péče, abychom přizvali Vás na pomoc k vykonání díla velmi záslužného, ani dím v našem věku zcela nezbytného, k zřízení klerikálního semináře hned od útlého věku chlapeckého.

Církev katolická, božkým duchem moudrosti a svatosti nadchnutá a poučená, hned v prvních stoletích po pronásledování prohlásila, aby ti, kteří jsou schopni a náchylní k stavu kněžskému, hned v útlém věku jinošském byli získáni pro službu Boží a církevní a aby pro vzdělání ve vědách a vychování ve svatých mravech, odpovídajících stavu, kterému se chtějí věnovati, byli chováni pod ochranou a péčí svatých a zkušených kněží, odděleni od chyb světa, ve svaté společnosti.

Pomíjíme usnesení koncilu Toletanského II. r. 531, Toletanského IV. r. 634, Tourského r. 663 a mnoho koncilů provincialních v Galii a Germanii, mezi nimiž především sluší jmenovati koncil v Cáchách konaný r. 817.

Držíme se však co nejpevněji nařízení svatosvaté synody tridentské, která v sez. 18. o reformaci prohlásila, že patří mezi povinnosti biskupů, aby zřizovali chlapecké semináře těmito slovy: „Ježto jinošský věk, není-li dobře řízen, je náchylný sledovati světské rozkoše a není-li od útlých let veden ke zbožnosti a náboženství, dříve než některá způsobá neřestí

člověka zachvátí, nikdy dokonale a bez největší a skoro neobyčejné pomoci všemohoucího Boha nevytrvá v církevní kázni, svatá synova ustanovila, že jednotlivé katedrální, metropolitní a ještě větší chrámy podle svých prostředků a velikosti diecese jsou povinny v ústavě, který má být k tomuto blízko samých kostelů nebo na jiném vhodném místě zvlášť od biskupa zvolen, určitý počet hochů chovati a nábožensky vychovávat a v církevních naukách cvičiti. Do tohoto ústavu bud'ěž přijímáni ti, kteří jsou nejméně 12 let staří z řádného manželství, umí příslušně čísti a psát a jejichžto vlohy a vůle dává naději, že budou v církevních úřadech stále sloužiti. Zvláště chce, aby byli vybíráni synové chudých rodičů, neodmítá však také bohatých, jen když se vydržují svým nákladem a ukazují snahu sloužiti Bohu a církvi. Tyto hochy biskup dílem, když za vhodné uzná, přidělí k službě kostelní, dílem podrží k dalšímu vzdělání v ústavě a jiné na místo vychovávaných dosadí tak, že tento ústav bude stálým semenišťem sluhů Božích.“

V novější pak době papežové Pius VII. a Lev XII. svatě paměti v bulách „Ad Dominici greges custodia“ – (k ochraně Božího stáde) a „Provida sollersque“ – (prozíravá a snažná péče) nařídili, aby byl při arcibiskupských a biskupských kostelích v rýnské severní provincie podle ustanovení sv. tridentského koncilu církevní chlapecký seminář, v němž by byl vychováván takový počet chovanců, kterého vyžaduje potřeba a užitek každé diecese.

Pohnutky těchto církevních ustanovení jsou na snadě. Poněvadž správcové duší nazývají se od Božského Spasitele solí země, která se nesmí zkaziti a světlem světa na svícnu postaveným (Mat. 5, 13, 14) je vůbec nutno, aby byli na způsob učedníků Páně od světa odloučeni, aby nebyli z tohoto světa (Jan 15, 19.), kněžím kteří se lopotí v slově a učení (Tim. 5, 7), kteří se mají ve všem prokazovati jako služebníci Boží (Kor. 6, 4), kteří jsou správci tajemství Božích (Kor. 4, 1), platí před jinými slova sv. Pavla: „Nepřipodobňujte se tomuto světu, nýbrž přeměňujte se obnovou mysli své, abyste zkoušeli, co jest vůle Boží, co totiž je dobré a dokonalé.“ (Řím. 12,2.) „O to pečujte, co s vrchu jest, ne o to, co je na zemi.“ (Kol. 3, 2.) Proto uznala církev katolická, že patří podstatně k zachování ducha a církevní kázně, aby sluhové Boží a církve hned od útlého mládí byli vedeni ke stavu, jemuž jsou uloženy ty nejtěžší, ale také ty nejsvětější povinnosti. Je-li totiž dobré každému muži, když snášel jho od své mladosti (Žal. 3, 27), tím více, věřte, prospěje, aby zvyklý jsa na jho Páně sladké, ať cokoli nepříjemného se přihodí, vytrval v dobrém. Proto dí svatý papež Lev: „právem pokládala ctihodná ustanovení blahoslavených Otců, když mluvili o volbě kněží jen ty za hodné posvátných úkonů, jichžto celý věk od chlapeckých začátků až k létům dospělosti prošel ve službě církevní kázně“ (Sv. Lev. ep. 87.)

Těmto církevním požadavkům nikterak nemůže vyhověti dosavadní seminář bohoslovecký, ježto věk mladíků do něho vstupujících již tak daleko pokročil, že jejich duch, způsob myšlení a mravní vlohy jen velmi zřídka snášejí přeměnu ke vzoru duchovní ctnosti a církevní kázně. K tomu přistupuje, že z téže příčiny jejich pobyt v semináři po čtyři léta sotva může poskytnouti mravní jistotu o nadpřirozeném povolání, a že vytrvají v povinnostech a ctnostech církevnímu postavení odpovídajících.

Odtud se stává, že nikterak nechybí kněží, kteří nežijí hodně toho povolání, kterým jsou povoláni (Ef. 4. 2) a některé věci, které se přihodily v právě uplynulých pěti letech, zármutek nám veliký připravily a ustavičnou bolest v srdci našem. (Řím 9,2.) Obáváme se také v Pánu, abychom vzkládáním rukou neobtěžili Svě svědomí, ježto napomíná Apoštol: „Rukou nevzkládejme na nikoho ukvapeně, ani neměj účastenství v hříších cizích.“ (Tim. 5,22). Slova tato vykládá sv. Bruno: „Biskup unáhlený při svěcení, je spolu účasten provinění, jichž se dopouští nerozvázně vysvěcený ve kněžství.“ (Sv. Bruno k tomu místu.)

Zvětšuje pak péči a obavu Naši převrácený duch moderního věku, v němž jsou mnozí, kteří se sice hlásí ke křesťanství, ale pravdy víry katolické dílem neznají nebo si neváží, dílem popírají ba i napadají. Všude se rozhlašují zásady falešné právě tak jako nebezpečné, které se obracejí ke škodě náboženství a církve katolické, na posměch církevních zákonů a duchovenstva. Výchova a vedení dítek jak doma, tak ve veřejnosti, většinou bez křesťanské zbožnosti a spásitelské kázně, mladíkům vlévá ducha zpupnosti, který se staví proti autoritě a je navádí, aby si hleděli pouze zábavy, kterými se kazí čistota srdce a nevinnosti mravů. Což divného, že z těch, kteří buď na přání rodičů a příbuzných, neb také z vlastní náklonnosti si umínili věnovati se stavu duchovnímu, někteří před vstupem do studií bohosloveckých získali si povahu a špatné zvyky, které po vysvěcení na kněžství znova a znova poznenáhla propukají? Což divného, že uprostřed těch nejsilnějších bouří, které zachvacují člověka, aby si nabyl bohatství a užil rozkoší, jenom málo z mladých lidí touží věnovati se stavu duchovnímu, který poskytuje jen skrovnou naději nabýti statků vezdejšcích a v malé míře čáku na zábavy, kde naopak očekává je neustále sebezapírání a lopotný život?

Tot' příčinou, proč počet kandidátů stavu duchovního každoročně se zmenšuje a nedostatek kněží již nyní je dítěti v naší arcidiecezi. Úbytek tento nepochybně bude se zvětšovati den ode dne, nebude-li chlapeckými semináři dodáván službě církevní hojnější počet uchazečů, kteří se budou hlavně sbírat z rodičů chudých, kterým se nedostává vůbec prostředků, aby mohli dáti své syny na studia, neboť synové bohatších, zvláště kteří žijí ve

větších městech, již od mnoha a mnoha let se zdráhají věnovati ve stavu duchovnímu, který ostatní stavy společnosti lidské svou hodností daleko předčí, jež však s duchem času kladou za zisk, světské pocty, za statky a výhody vezdejšího života.

Toto uvažujíc věrná kapitula Nšeho metropolitního chrámu již roku 1847 se zmínila o založení takového chlapeckého semináře a vyzvala ke sbírkám na ten účel duchovenstvo arcidiecésní, které také s velmi velikou ochotou ujalo těchto přání. Věc však přece usnula a neměla výsledku

Proto hned jak jsme překročili práh Svého pastýřského úřadu, pojali jsme pevný úmysl v srdci, se vši starostí a péčí o to usilovati, aby podle předepsaného způsobu koncilem tridentským byl uřízen seminář chlapecký a přiměřeně vybaven, aby arcidiecése olomoucká nebyla již déle bez ústavu tak blahodárného.

Nikterak Vám nebude tajno, ctihodní bratří, že věc v takovém rozsahu, která naší arcidiecepsi odpovídá, nemůže býti provedena najednou, ale od malých začátků je třeba postupovati k většímu a dostatečnému. Než velikost díla nás nikterak nezastrašuje, ano rozsáhlost diecése a Vaše horlivost, ctihodní bratři, živí mou nadějí, že začátky semináře nebudou tak skrovné.

Když jsme již tedy věc započali, chceme věnovati se souhlasem věrné metropolitní kapituly arcibiskupský dům v Kroměříži, který uznáme podle rozměru za vhodný a dostatečně rozsáhlý, k tomu, aby pojal chovance tohoto duchovního ústavu. Pro první vybavení ustanovili jsme se věnovati částku 20.000 zlatých, k níž nad to přistoupí roční příspěvek 1000 zlatých, který má být od Nás vyplácen, dokud Svrchovaný Bůh Nám poskytne života.

Ale také Vás, ctihodní bratři, vyzýváme, abyste přispěli na tento velmi blahodárný čin. Vždyť tvoříme jednu a tutěž svatou rodinu, k níž zamýšlím přizvati nový, božského povolání hodný dorost. Podle příkladu Vaší štědrosti budou také ostatní věřící, jenžto věčná spása tímto ústavem velmi získá, povzbuzenu věnovati své obětí.

O zmíněných obětech stanovíme toto:

1. Tyto dávky mohou býti složeny buď jednou pro vždy nebo jako příspěvek roční, který se opět vztahuje buď na určitou řadu let nebo celou dobu života.
2. Kdo dá částku peněz, jejíž úrok dosahuje 150 zlatých kon. mince, kolik totiž odpovídá ročnímu nákladu na jednoho chovance, nabývá práva pro sebe a pro své dědice neb je-li benefiátem pro své nástupce v beneficiu, navrhnouti hoča pro přijetí do semináře

arcib. ordinariátu, jehož věci ovšem bude po zkoušce rozhodnutí, má-li navržený vlastnosti odpovídající stavu duchovnímu.

3. Totéž právo navrhovati ať přísluší také oné osobě fysické nebo morální např. spolku, obyvatelstvu osady neb města, které se zaváže řečenou částkou 150 platiti po osm let jako roční dar. Se zvláštním úmyslem čítáme k těmto morálním osobám také klerus každého děkanství.
4. Poněvadž však jsme svrchu ukázali, že nejvíce musí záležeti věřícím, aby tento chlapecký seminář rostl a zkvétal, stanovíme, aby věřící každí duchovní správy první neděli po velikonocích byli o účelu a užitku tohoto ústavu kazatelny poučení a vybídnutí k obětem a sbírkám. Velmi spasitelné užitky, které plynou ze zřízení tohoto semináře pro růst církve a náboženství, pro hodnost mravů a svatost jsou tak zřejmé, že je mohou pochopiti i méně vzdělání. Postačí proto vůbec pro získání a povzbuzení věřících, i venkovských, prosté vyličení těchto pravd. Žádáme Vás tedy, ctihodní bratři a vyzýváme v Kristu, abyste ve své snaže a horlivosti, již, jak víme, jste prodchnutí, doporučili seminář chlapecký do zbožné a účinné blahovůle věřících, Vaší péči svěřených. Poučte je, jak jednotlivci mohou roční obětí několika penízků s pomocí a přispěním Božím přispívati k získání svatého dorostu kněžského. Křesťanským rodičům, kteří chtějí své syny věnovati stavu duchovnímu, vyložte to vzácné dobrodiní, že mohou tyto syny hned v útlém věku beze vši starosti a obavy o jejich mravní zkázu, s plnou důvěrou odevzdati duchovnímu seminářů, buď platíce poplatek podle možnosti skrovný, mají-li totiž nějaký majetek, nebo zcela zadarmo, jsou-li chudí. Aby však těmto zbožným přáním, které rozšiřují čest a rozkvět církve sv. nechyběla církvemi milost udělujem všem i jednotlivým věřícím, kteří jsou ve stavu milosti posvěcující za rozkvět tohoto semináře se pomodlí a něčím přispějí na nutné výlohy, odpustky 40 dnů, které mohou získati druhou neděli po velikonoci. Mimo to chceme se obrátiti na sv. Apoštolskou Stolicu s prosbou, aby dovolila všem příznivcům a dobrodincům tohoto církevního ústavu jakéhokoliv postavení a stavu utvořiti posvátná bratrství, které by ještě většími duchovními dobrodiními a také plnomocnými odpustky poctiti a obdarovati ráčila.
5. Způsob, kterým věřící mají své oběti provésti, zda upisováním či sbírkami v kostele nebo mimo kostel, ponecháváme úsudku a úvaze duchovních správců. Nařizujeme však, aby sbírky samy zároveň se seznamem těch, kteří zbožnou štedrostí nad jiné vynikli, ještě v měsíci dubnu odevzdali vdp. děkanům, kteří zašlou oběti celého děkanství aspoň o svatodušních svátcích naší konsistoři. Tuto konečnou mez

stanovíme, abychom měli dostatek času uspořádati, čeho je třeba, aby chlapecký seminář začátkem školního roku 1854/55 vešel v život. Však příspěvky roční, které třeba ve zmíněném seznamu zvlášť udati, buďtež čtvrtročně a to v suché dni církevní děkany zasílány

6. Patrony kostelů, pokud se týkají naší diecése, dáváme sami o svých přáních uvědomiti.

Konečně vybízíme s otcovskou láskou kněze a beneficiaty, jimž Bůh uštedřil větší hojnost statků pozemských, aby byli pamětliví zákonů církevních o statcích duchovních osoba zároveň přesvědčení, že se sotva najdou mezi zbožnými účely, jak se nazývají, spasitelnější nežli chlapecký seminář. Pročež je vyzýváme v Pánu, aby o příslušné části svých statků, kterých se jim dostalo do církve, zbožnými odkazy učinili pořízení ve prospěch a ke cti církve, totiž k rozmnožení tohoto semináře.

Na konec majíce za vhodné vytyčiti všeobecné zásady, o něž se zřízení tohoto semináře opírá, ustanovujeme jako základní pravidla toto: Obrat'te svůj zřetel na to a oznamte to také věřícím

- a) Chlapecký seminář povedou zbožní a osvědčení kněží světší, kteří se budou zabývati domácím vzděláváním a výchovou chovanců.
- b) Chovanci semináře budou navštěvovati veřejné vyučování na kroměřížském gymnasiu.
- c) Učení domácí bude obsahovati nauku katolického náboženství, která má zaujmout první místo mezi všemi, potom řeči: totiž latinskou, německou a moravskou a konečně také hudbu se zvláštním zřetelem na církevní zpěv.
- d) Pro začátek tohoto semináře ustanovujeme, aby byli přijati hoši, kteří mohou býti zapsáni do první třídy nižšího gymnasia, v tom případě, že by peněžní stav dovolil větší počet žáků. Hoši ať jsou především zbožní, poddajní, skromní, ať mají dostatečné nadání a prospěch ve vědách, mysl zdravou a nevinnou v těle zdravém.
- e) Seminář je podle ustanovení sv. synody tridentské věnován vychování a vzdělání hochů ke stavu duchovnímu, bude totiž přístupen jen hochům, kteří se chtějí venovati kněžství. Rodiče a příbuzní takových hochů buďtež pamětlivi, že nikdo, jak praví apoštol k Hebrejským 5 : 4 si nebere čest, leč kdo je povolán jako Aron, t. j., že tu musí býti jakási znamení, z nichž by bylo možno nějakým způsobem předvídati povolání Boží. Aby chovanci tohoto semináře „byli v církevní kázni snáze

vychovávání, mějtež ihned tonsuru a odívejte se vždycky církevním šatem.“ Když by však časem ten neb onen poznal, že se k tomuto stavu – sice vznečenému, ale plnému odříkání a zbožnosti – nehodí, bude jim vždycky volno ze semináře odejít. Vzpurní a nenapravitelní, zvláště rozsévači špatných mravů ať se vypudí, aby zbožný svatý ústav netrpěl škody.

- f) Z řečeného účelu církevního tohoto semináře plným tokem vyplývá, že výchova a vedení hochů musí úplně odpovídati zákonům církevní kázně a pravidlům zbožnosti a ctnosti křesťanské. Kromě denních modliteb a oběti mše sv., které budou denně přítomni, zabývati se budou také duchovní četbou posvátných dějin nebo života svatých, aspoň jednou v měsíci ať se vyznají z hříchu a podle úsudku zpovědníka přijímají Tělo Páně, zúčastní se církevních slavností a budou přísluhovati v kostelích kroměřížských v nedělních a svátečních dnech.
- g) Hospodářství a vyúčtování příjmů tohoto semináře bude příslušet arcibiskupovi, jenž s radou dvou kanovníků metropolitních zařídí potřebné a nutné.
- h) Kdyby nepřízní doby nebo z kterékoli příčiny tento ústav byl zrušen, což milostivý Bůh odvrát, olomoucký arcibiskup, vyslechne radu celé věrné kapituly metropolitní, přidělí prostředky a statky chlapeckého semináře zbožnému účelu a prospěchu arcidiecése.

To je, ctihodní bratři v Kristu, co jsme ustanovili s pomocí milosti Pána našeho Ježíše Krista, zaříditi k slávě Boží, ke cti církve a k rozmnožení spásy duší. Doporučujeme Svá přání nejblahosl. Panně Marii pod nejmocnější ochranu, doporučujeme je sv. Cyrillu a Metoději, apoštolům moravským, pod jejichž vrchním vedením chceme položit první základy chlapeckého semináře a jejich jména také tomuto ústavu dáváme. Doporučujeme konečně Svá přání Vaším modlitbám a péči, ctihodní bratři, jsouce pevně přesvědčeni, že tomuto svatému dílu nebude chyběti požehnání všemohoucího Boha.

Dáno v Naší arcibiskupské residenci v Olomouci
na svátek sv. Cyrila a Metoda 1854.

Bedřich“

Obrazové přílohy

Příloha č. 2: Budova piaristického gymnázia (foto vlastní)

Příloha č. 3: Kostel sv. Jana Křtitele (foto vlastní)

Příloha č. 4: Budova piaristické koleje (foto vlastní)

Příloha č. 5: Budova piaristického pěveckého semináře (foto vlastní)

Příloha č. 6: Arcibiskupské gymnázium (foto vlastní)

Příloha č. 7: Arcibiskupský zámek (foto vlastní)

Příloha č. 8: Velké náměstí s pohledem na zámek (foto vlastní)

Příloha č. 9: Květná zahrada (foto vlastní)

ANOTACE

Jméno a příjmení:	Jiří Šimčík
Katedra:	Ústav pedagogiky a sociálních studií
Vedoucí práce:	PhDr. Jitka Plischke, Ph.D.
Rok obhajoby:	2016

Název práce:	Historie církevních gymnázií v Kroměříži
Název v angličtině:	History of church grammar schools in Kroměříž
Anotace práce:	Bakalářská práce je zaměřena na historii církevních gymnázií v Kroměříži. Cílem bakalářské práce je popsat specifika církevních gymnázií v prostředí města Kroměříže, vybrat historické události, popsat je a interpretovat jejich dopad na školy. K naplnění tohoto cíle bylo třeba analyzovat dostupné materiály vztahující se k tématu.
Klíčová slova:	arcibiskupské gymnázium, piaristické gymnázium, školství, Kroměříž, historie
Anotace v angličtině:	Bachelor thesis is focused on history of church grammar schools in Kroměříž. The aim of bachelor thesis is to describe specifics of church grammar school in environment of the town Kroměříž, to choose historical events, describe them and interpret their effect on schools. In order to reach the goal, it was necessary to analyse available materials related to the subject.
Klíčová slova v angličtině:	archbishop grammar school, piarist grammar school, school system, Kroměříž, history
Přílohy vázané v práci:	Příloha č. 1: Plné znění zakládací listiny arcibiskupského gymnázia Příloha č. 2: Budova piaristického gymnázia Příloha č. 3: Kostel sv. Jana Křtitele Příloha č. 4: Budova piaristické koleje Příloha č. 5: Budova piaristického pěveckého semináře Příloha č. 6: Arcibiskupské gymnázium Příloha č. 7: Arcibiskupský zámek Příloha č. 8: Velké náměstí s pohledem na zámek Příloha č. 9: Květná zahrada
Rozsah práce:	52 s.
Jazyk práce:	čeština